

"כוח ורדי" בדרום-מערב מערך קרעון
במלחמת שלום הגליל
(9–10 ביוני 1982)

רפאל יקר

צה"ל – המחלקה להיסטוריה

מחקרי מלחמת שלום הגליל
רפאל יקר
"כוח ורדי" בדרום-מערב מערך קרעון (9–10 ביוני 1982)

עורכים : מאור לוי ובעז זלמנוביץ
עריכה לשונית : קרן כהן אברמוב
מפות ושרטוטים : המחלקה להיסטוריה
עימוד : זיו אורנשטיין
תמונות : באדיבות שמואל שש ואבי אשכנזי
נערך מחדש והותר לפרסום במאי 2022
חלק מן המקורות בפרסום זה הם פנימיים בצה"ל ואינם עומדים לעיון הציבור

© כל הזכויות שמורות לצה"ל – המחלקה להיסטוריה

הקדמה

ב־6 ביוני 1982 יצא צה"ל למבצע 'שלוש הגליל' בלבנון. העילה המיידית הייתה ניסיון ההתנקשות בשגריר ישראל בבריטניה, שלמה ארגוב. ניסיון זה היה פיגוע נוסף בשורת פיגועים שבוצעו מאז הוסכם על הפסקת האש שהושגה ביולי 1981 בין ישראל ובין ארגוני המחבלים. המבצע התרחב מעבר למטרותיו שהוצגו לממשלה במוצאי שבת, 5 ביוני. בסיכום הדיון החליטה הממשלה להטיל על צה"ל את המשימה להוציא את כל יישובי הצפון מטווח האש של המחבלים בלבנון, תוך הימנעות מלתקוף את כוחות הצבא הסורי שבלבנון, אלא אם יתקפו את כוחותינו.

המבצע היה למלחמת שלום הגליל בהתאם להחלטת הממשלה שקבעה את תחומיה מיום פתיחתה, 6 ביוני 1982, עד תחילת נסיגת צה"ל מביירות, בירת לבנון, ב־29 בספטמבר 1982. במהלך המלחמה ולאחריה פעלו אנשי המחלקה להיסטוריה לתעדה. לשם כך הם הצטרפו למפקדות, אספו מסמכים ועזרים, הקליטו רשתות קשר, תדריכים, תחקירים וסיכומים, ומהם נבנה ארכיון המלחמה במחלקה ששימש בסיס לחקר המלחמה ברמותיה השונות.

בשנות התשעים ובתחילת שנות האלפיים הושלמו מחקרים רבים, אך הללו נותרו חסויים לציבור הרחב, למעט מחקרו של שמעון גולן 'של"ג בלבנון' על קבלת ההחלטות בפקוד העליון לפני המלחמה ובמהלכה שפורסם ב־2017; ומחקרו של רפאל יקר על קרבות גיס 446 ואוגדות 90 ו־880 במרחב סולטאן יעקוב שפורסם ב־2020. כעת, לציון 40 שנים למלחמה, הוחלט לפרסם את שאר המחקרים על אודות הקרבות בלבנון לציבור הרחב.

למעט עריכה לשונית, עימוד ושינויים מינוריים הקשורים לביטחון מידע, בחרנו לפרסם את המחקרים כלשונם, כפי שהופצו לראשונה בתוך צה"ל.

זה המקום להודות לחוקרים שטרחו על המחקר ועל הכתיבה, ולאנשי המחלקה להיסטוריה הרבים בקבע, בסדיר ובמילואים שאספו, מיינו וקטלגו, הקליטו ותמללו, שרטטו וערכו, ועזרו לחוקרים בכל שנדרש. בזכות פועלם המסור ניתן להעמיד את המחקרים על מלחמת שלום הגליל לעיון הציבור ולביקורתו.

את מיזם פרסום המחקרים הובילו יחדיו אנשי המחלקה להיסטוריה: ד"ר מאור לוי, אל"ם (במיל') בעז זלמנוביץ' והגב' קרן כהן אברמוב. בזכותם ובזכות רס"ן (במיל')

רמון הדר ממדור ביטחון המידע של אמ"ץ מחקרים אלה נגישים ומשמשים בסיס להעמקה וללמידה על מלחמה חשובה זו.

סא"ל (במיל') ד"ר רפאל יקר, מחבר המחקר, היה חלק מצוות שחקר את מלחמת שלום הגליל במהלך שנות ה־90 במחלקה להיסטוריה של צה"ל, ומחקריו היסודיים והמקצועיים התמקדו בלחימה ברצועת האבטחה הראשונה הסורית בלבנון.

ד"ר	אלי	מיכלסון
רמ"ח		היסטוריה

תוכן העניינים

6	מבוא
9	השטח
10	האויב
15	התוכניות והמשימות
17	9 ביוני 1982 – הקרב על עין א־תינה

18	כוח מח"ט 460
31	פריצת גדוד 196 לעין א-תינה
53	9-10 ביוני 1982 – לקראת קרב השב"ש הג'סי ;
53	ראשיתו של "כוח יוסי"
58	10 ביוני 1982 – כיבוש מערך דרום-מערב קרעון
58	המפקדות לקראת ההתקפה
59	ההשתלטות על עין א-תינה
60	כיבוש משערא
62	הירי על כוחותינו
65	ניצול ההצלחה
67	סיכום
76	נספח א'
76	לוח אירועים
81	נספח ב'
81	הכוחות שפעלו מדרום-מערב למאגר קרעון
82	נספח ג'
82	יחסי הכמויות
84	רשימת המקורות

רשימת האיורים

איור 1 : מפת המתחם החטיבתי במרחב מאגר קרעון 11איור 2 : מפת פריסת כלים של חטיבה 76 ב-9 ביוני 1982 אחר הצהריים לפי תצ"א משעה 16:30 13איור 3 : תצלום אוויר עין א-תינה, 9 ביוני 1982, שעה 14:43 23איור 4 : תצלום אוויר עין א-תינה, בבוקר 10 ביוני 1982 25איור 5 : סדר התנועה של כוח מח"ט 460 בפריצה לעין א-תינה מדרום 29איור 6 : סדר התנועה של כוח מח"ט 460 בפריצה לעין א-תינה מדרום 37איור 7 : תצלומי הקרב על עין א-תינה 46איור 8 : הקרב על מתחם דרום-מערב קרעון – מרשם כללי, 9–10 ביוני 1982 73איור 9 : מפת קוד של גזרת הפעולה (עדכנית לימי המלחמה) 75

רשימת הטבלאות

טבלה 1 : סד"כ הטנקים 83טבלה 2 : סד"כ החי"ר 83טבלה 3 : סד"כ הני"ט 84טבלה 4 : סד"כ הארטילריה

מבוא

ב-9-10 ביוני 1982 כבש "כוח ורדי" את מערך דרום-מערב קרעון שבו התמקם גדוד השריון 397 מוגבר ואשר היה הקצה המערבי של המערך הקדומני של הדרג הדיוויזיוני הראשון בבקעת הלבנון. האוגדה המאולתרת עשתה זאת במסגרת המשימה שהטיל עליה מפקד הגיס, להשתלט על הציר שממערב לנהר הליטני ולמאגר קרעון ולהציב בכך איום ממערב על הדרג הראשון והשני של המערך הסורי בבקעה. מהלך זה, אשר ערכה חטיבה 460 וכוח חטיבתי מופחת, בפיקוד תא"ל יוסי פלד, בעקבות השתלטות "כוח ורדי" על מערך ג'זין ועל גב ההר, היווה מאמץ מערבי של התקפת גיס 446 נגד דיוויזיה 1.

העבודה שלפנינו מהווה פרק משנה במחקר הכולל של הלחימה בסורים בבקעת הלבנון במבצע "שלום הגליל". היא מתארת את מהלכי שני הצדדים, הסורים וצה"ל, בגזרת הפעולה שבה מדובר, מהקמתו החפוזה של המערך הסורי, בליל 8-9 ביוני, ועד להתמוטטותו ולניצול ההצלחה צפונה על ידי "כוח ורדי", בצהרי 10 ביוני.

המערך הגדודי היה חלק ממערך חטיבה 76 הסורית משני עברי הליטני, ועם התקדמות המחקר תוצג תמונת מצב אינטגרטיבית של לחימת שני חלקי החטיבה. עם זאת בתמונה המוצגת כאן יש שלמות פנימית, משום שגם הגדוד הסורי וגם "כוח ורדי" ניהלו את הקרב באופן עצמאי, והם פעלו כמעט ללא תיאום וללא שיתוף עם הכוחות השכנים.

מטרת המחקר היא להציג את המהלכים ולעמוד על הדרך שאותה ניהלו המפקדים בשטח, מרמת מפקד האוגדה ומטה, על רקע האירועים בגזרות הלחימה האחרות וניהול המלחמה בידי הדרגים הממונים בשני הצדדים. נמנענו מלחקור את המניעים ואת תהליך קבלת ההחלטות של הדרגים הממונים בצד הישראלי – מפקד גיס 446, מפקדת פיקוד הצפון, הרמטכ"ל והדרג המדיני. אלה הם נושאים למחקרים נפרדים. אולם בנוגע לרמות אלה התמקדנו באירועים, בדיונים, בהחלטות ובפקודות, שיש להם נגיעה ישירה לניהול הקרב בשטח או שידוע לנו, או שסביר להניח, כי המפקדים בשטח היו עדים להם, מכותבים או מעורבים בהם.

עניינים מסוימים, הנדונים בפירוט בעבודה קודמת, על המערכה על מערך ג'זין והמסע לג'יבל ברוך¹ (כמו, מאפייני השטח והשפעתם על הלחימה, תמונת מצב אויב בימי הלחימה הראשונים ותוכניות צה"ל טרם הקרב בדרום-מערב קרעון), מסוכמים כאן בקצרה, או שנעשית הפניה אליהם בהערות. כך גם לגבי עניינים, שהמקום הנכון לדון בהם בפירוט הוא בהמשך העבודה. המקורות למחקר מפורטים ברשימת המקורות. לפי סדר מהימנות חקר כוחותינו, ניתנה העדיפות במחקר למקורות הראשוניים ביותר – למסמכים בני זמן האירוע. לאחר מכן – לתחקירים ולדו"חות של מפקדים ושל חיילים ולסיכומי יחידות. באשר לסורים, המקורות העיקריים היו דיווחי כוחותינו וספרות גלויה, ההיסטוריה הרשמית הסורית של המלחמה, בעריכתו של שר ההגנה הסורי, מצטפא טלאס, הפלישה הישראלית ללבנון. אף שמחקר זה רצוף אי-דיוקים ואף שהפרק העוסק בלחימה בבקעת הלבנון פחות מפורט מזה העוסק בלחימה בהר, יש בו מידע חשוב רב, ובעיון ביקורתי אפשר לקבל ממנו תמונה על אודות המלחמה, כפי שהיא נראתה מהצד השני של הגבעה. לבסוף, העבודה המוגשת כאן היא חלק מן המחקר הכולל על הלחימה בסורים במלחמת לבנון.

השטח

המתחם הגדודי שמדרום-מערב למאגר קרעון משתרע על המורדות הדרום-מזרחיים של רכס גב ההר, בין סכר קרעון לעיתנית, למשערא ולעין א-תינה. מתחם זה שולט על צומת צירים חשוב: ציר האורך "שבתון" המוביל ממערב למאגר קרעון אל כביש ביירות-דמשק והתוחם בין ההר לבקעת הלבנון וציר הרוחב המקשר את בקעת הלבנון עם החוף והעובר מראשיא אל-ואדי דרך כפר מֶשְׁפִּי ומשערא לג'זין והלאה, לצידון. בתוך המתחם מוביל כביש אורך משני ("מעפיל"), מאזור סכר קרעון דרומה, דרך שטח הפריסה המצומצם בסהל משערא לגדת הליטני, אל מול יוחמור אל-בקע. בין חלקו המערבי למזרחי של הציר המגיע מכפר חונה לעין א-תינה באיגוף דרומי מחברות כמה דרכי רוחב משניות.

¹ רפאל יקר, המערכה על מערך ג'זין והמסע לג'יבל ברוך, 6–10 ביוני 1982 במלחמת "שלום הגליל", אג"ס-מה"ד-מחלקת היסטוריה, אפריל 1990 (להלן: יקר, המערכה על מערך ג'זין).

שטחי פריסה מצומצמים מצויים במרחב שבין שני חלקי הציר הזה וכן מצפון לצומת מיידון (צומת הצירים "שבתון"–"סוציאליזם" במפת הקוד), וכאמור, באזור סהל משערא. השטחים השולטים העיקריים בתוך המתחם מצויים על ציר האורך העיקרי ושולטים עליו – ממערב למיידון ולכפרים עין א-תינה, משערא ועיתנית. המתחם נשלט בתצפית ובאש מן המורדות הדרום-מזרחיים של ג'בל ברוך (בארוכ), המעניקים גם תצפית טובה על השטח שממזרח לליטני ולמאגר.

המאפיינים הכלליים של השטח והשפעתם על הלחימה בו דומים, ככלל, לאלה שתוארו בדיון בלחימה במערך ג'זין ובמסע לג'בל ברוך. עיקרו של דבר, השטח אינו מאפשר פריסה ניכרת ותמרון של עוצבות השריון. לעומת זאת למגן ולתוקף פני השטח מאפשרים לחסום בכוחות מצומצמים טורי שריון וחרמ"ש גדולים ותוקפים או מתגברים ולהפעיל ביעילות תצפיות, מארבים ופשיטות.

נתיבי התנועה צרים ברובם, כבישים סוג ב', המהווים את אפשרויות המעבר היחידות בשטח. הצירים העיקריים עוברים בתוך יישובים, ובמקומות מסוימים יש נתיבים המאפשרים לעקוף אותם. מיעוט הצירים, ריחוקם זה מזה ומבנה השטח מקשים לשלוט על הכוחות ואף מקשים ליצור קשר ביניהם. פירוט רחב יותר של מאפיינים ספציפיים, כגון מאגר סכר קרעון והמעברים על הליטני, ייעשה בחלק הדן בלחימה על המתחם החטיבתי באזור מאגר קרעון.

האויב²

תוכנית ההגנה הסורית על לבנון הטילה על דיוויזיה משורינת 1 את ההגנה על רצועת ההגנה הראשונה בדרום בקעת הלבנון. בדרג הראשון, לאורך ציר ראשיא אל-ואדי–משערא, אמורה הייתה הדיוויזיה לערוך את חטיבת השריון 91 ממזרח ואת חטיבת השריון 76 ממערב. על פי התוכנית, צפויים היו שני גדודי טנקים של חטיבה 76, מתגברים בנגמ"שי פִּי-אֶם-פִּי להיערך מדרום למאגר קרעון, משני עברי הליטני, כדי להגן על הצירים שממערב וממזרח לנהר: האחד באזור יוחמור אל-בקע–סכר קרעון והאחד באזור משערא–עיתנית–סכר קרעון.

במבצעי ההתבצרות הסוריים בלבנון בשנים 1976 ו-1979–1980 במרחב סכר קרעון–משערא–עיתנית נבנה מתחם לגדוד טנקים מוגבר, לסוללת מרגמות ולסוללת

² מקורות לדיון באויב ראה: יקר, המערכה על מערך ג'זין. תרשים תוכנית ההגנה הסורית על לבנון ראה בעבודה הנ"ל, עמ' 10.

נ"מ וכן דיפונים. עמדות טנקים וחי"ר למוצב חוץ של המתחם ולשליטה על הציר העולה מכיוון אל-קטרני נבנו באזור מייזון ובאזור שממערב לליטני, כחלק מרצועת האבטחה של ההיערכות הסורית בבקעת הלבנון, ושם היה ערוך גדוד 3 של חטיבת ירמוך של הפתח.

בחודשים שלפני המבצע היו הסורים מוכנים לפעולה של צה"ל בלבנון, אולם סברו כי יעדיה של ישראל הוגבלו לתשתית המחבלים בדרום לבנון ולא כוונו לכוחות הסוריים בארץ זו. ערב המבצע בדרום הבקעה היו ערוכים שני גדודי שריון משתי חטיבות שונות.

בימים הראשונים עשו הסורים כל שלא ידם כדי למנוע התנגשות חזיתית עם צה"ל. בשלושת ימי הלחימה הראשונים הם חיזקו את מערך ההגנה שלהם בדרום הבקעה בחטיבת השריון 91, מופחתת, ובפוג' חת"ם 141 של דיוויזיה 1. שאר יחידות הדיוויזיה הועברו בליל 6–7 ביוני לאזור הגבול סוריה–לבנון. חטיבת השריון 76 נערכה באזור ג'דידת יבוס, והחטיבה הממוכנת 58 – באזור דיר אל-עשייר.

ערב המבצע ובימיו הראשונים באזור מאגר קרעין היה ערוך גדוד טנקים 452 מחטיבת השריון 51 מוגבר בנגמ"שי פִּי-אֵם-פִּי מן הגדוד הממוכן של החטיבה, בסוללת חת"ם ובסוללת נ"מ. הגדוד היה ערוך במרחב דהר אל-ביידר–עיתנית, ופלוגת הטנקים שלו נערכה בצומת חוש א-דניבה. כשאר כוחות השריון בבקעת הלבנון בימים הראשונים לא נכנס הגדוד למגע עם צה"ל, אלא תפס עמדות הגנה, למקרה שצה"ל יתקדם צפונה.

עיקר עיסוקו היה לתצפת על מהלכי צה"ל ולהפעיל אש חת"ם לטובת כוחות גיס 446 הזוחלים צפונה. בשלב זה העריכו הסורים כי הם מצליחים לבלום את צה"ל מדרום וכי לא נשקפת להם סכנה מכיוון זה. בליל 7–8 ביוני הם חשו כי מערך ג'זין עומד לפני התמוטטות, ובבוקר שלמחרת שיגרו את גדוד 452 לתגבר את המערך. ב-8 ביוני אחר הצהריים השמידה חטיבה 460 של צה"ל את רוב הגדוד, ובלילה נסוגו שרידיו – 10–11 טנקים – לאזור משערא–עין א-תינה. בבוקר החליף כוח אחר של חטיבה 51 אותם, כנראה לזמן קצר, ונשלחו משם לקב אליאס להתארגנות.³

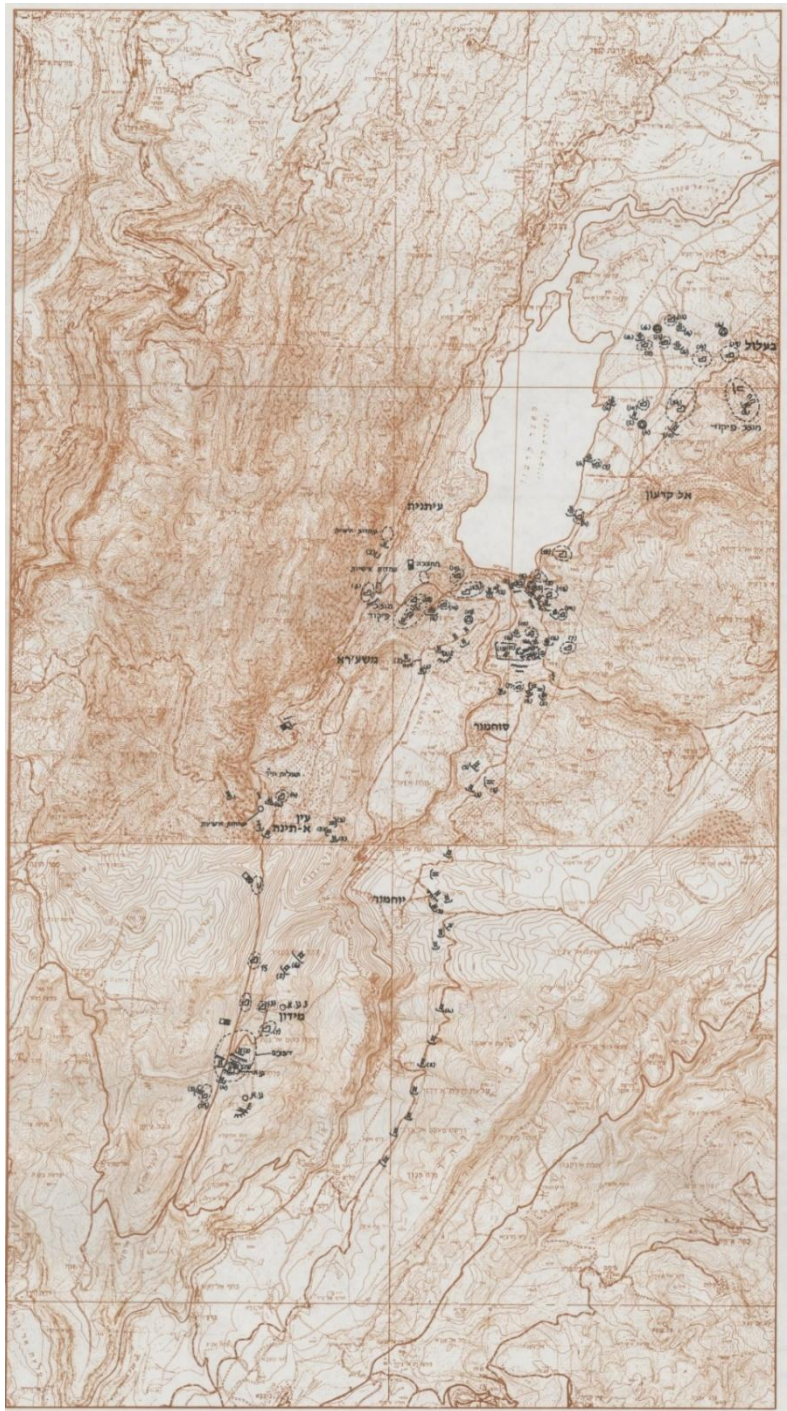
³ ראה הדיון בקרב במערך ג'זין, שרידי הגדוד באזור עין א-תינה; בשעה 05:40 [9 ביוני] – הוראת יציאה לקב אליאס; בשעה 09:15 [9 ביוני] – כוח מחטיבה 51 החליף את גדוד 452 בעין א-תינה. בשעה 08:08 [9 ביוני] דיווחה תצפית של אוגדה 90 למפקדת האוגדה על טנקים סוריים הנעים מעין א-תינה לעבר הציר העולה לג'זין.

בליל 8 ביוני גילה הפיקוד הסורי כי מערך ג'זין מתמוטט, וכי המערך בדרום בקעת הלבנון נתון בפועל לסכנה ממערב. נראה כי בשלב זה כבר הגיעו הסורים להכרה כי צה"ל מתכוון לתקוף את מערכם בבקעה. באותו לילה תגברו את מערך הטק"א בבקעת הלבנון – בחטיבת הטק"א א-א-6, שהגיעה מרמת הגולן למרחב סולטאן יעקוב – כפר דניס – ושיגרו את שאר כוחותיה של דיוויזיה 1 (חטיבות 76 ו-58) תחת פיקוד ישיר של המטכ"ל כדי לתפוס את רצועת ההגנה הראשונה. הסורים החליטו להגן על נכסיהם בלבנון, והם גם דאגו להבהיר את כוונותיהם. כבר באותו ערב, בשעה 19:29, ידעה סוכנות הידיעות הצרפתית לספר כי הסורים שיגרו לאזור סוחמור–יוחמור אל-בקע כוח של 64 טנקים וכי הם ממשיכים לשלוט במשערא.⁴

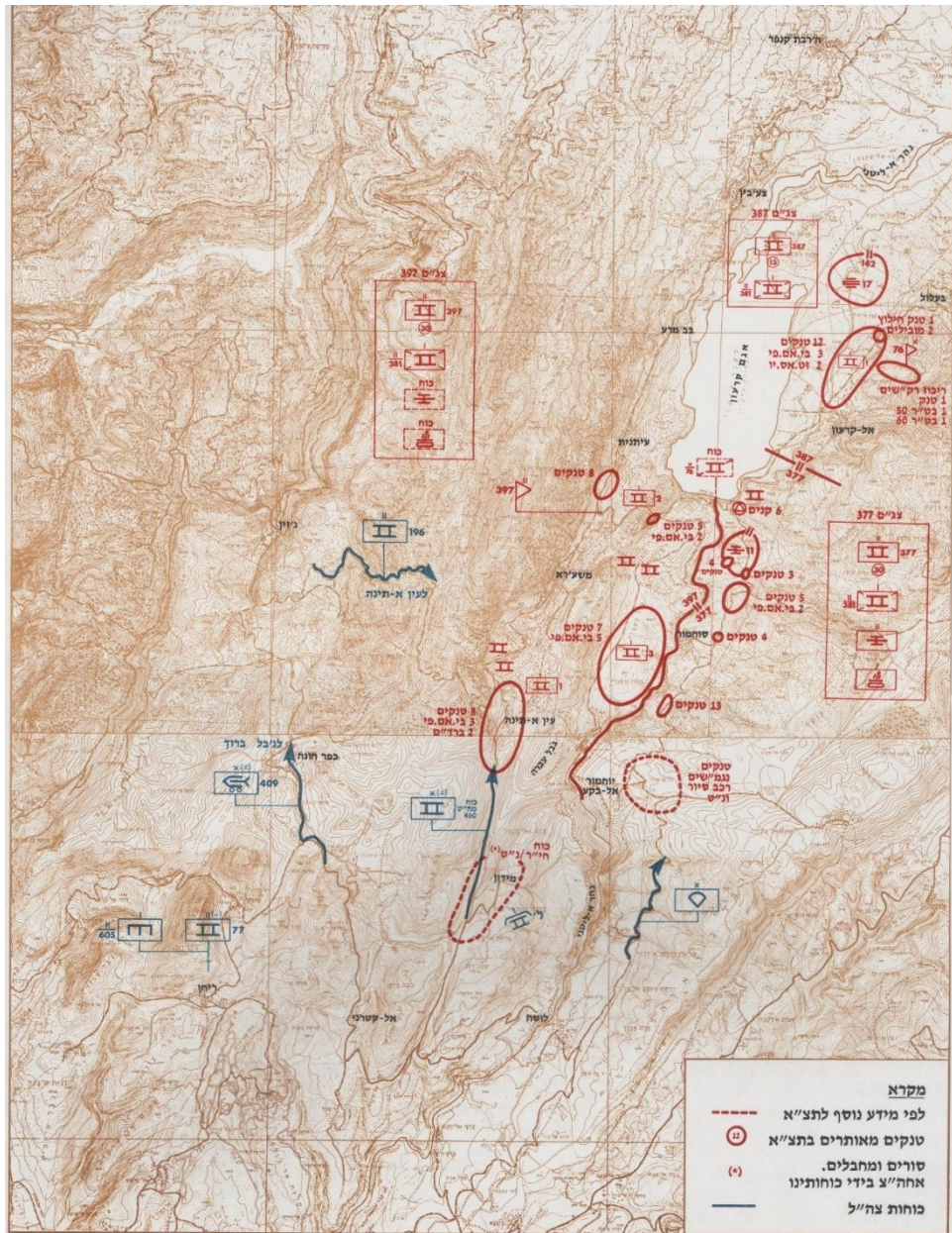
איור 1: מפת המתחם החטיבתי במרחב מאגר ק'עון

⁴ ראה: חיל האוויר–הענף לתולדות חיל האוויר, פעילות חיל האוויר במלחמת "שלום הגליל", 911.05.01.29, יוני 1984 (להלן: פעילות חיל האוויר בשל"ג, (עמ' 641, 639).

⁵ דו"ח "חצב" לאמ"ן/מחקר מס' 9.6.82, 1981.

איור 2 : מפת פריסת כלים של חטיבה 76 ב-9 ביוני 1982 אחר הצהריים לפי תצ"א
משעה 16:30

התוכניות והמשימות⁶

התוכניות המבצעיות "אורנים" של פיקוד הצפון ושל גיס 446, שהיו תקפות בעת היציאה למבצע "שלום הגליל", לא כללו התקפה על הכוחות הסוריים בבקעת הלבנון ממערב, דרך הצירים היורדים מגב ההר לבקעה, מדרום לכביש ביירות-דמשק. הללו גם לא כללו מהלך שינוע בציר שממערב למאגר קרעון, אלא מצפון למאגר. לפי תוכנית המבצעים של גיס 446, אמור היה צג"ם של אוגדה 162 או 90 לנוע מגיב ג'נין לצומת כפריא ומשם צפונה, אל שתורא.⁷ להערכת פיקוד הצפון והגיס, אמורה הייתה חטיבת שריון 51 הסורית להיערך מדרום למאגר קרעון. אולם להערכת הגיס, אמור היה גדוד אחד של החטיבה להיערך ממערב

⁶ הדברים שלהלן על אודות התוכניות שלפני המבצע ועל אודות המשימות שהוטלו על כוחות צה"ל בליל 8-9 ביוני הם תמצית הדיון בנושאים אלה בעבודה על הקרב במערך ג'זין והמסע לגיבל ברוך, אלא אם מצוין אחרת.

⁷ ראה מפקדת גייס 446-אג"ם, מבצע 'אורנים' פקודת מבצע מס' 3, 26 באפריל 1982; ראה: גייס 446-אג"ם, מפה 1: "מבצע שלג, מרשם קרב גייס 446, נכון ליום 20 במאי, 1982" מבצע 'שלום הגליל' – מהלכי הגייס, 1 באוקטובר 1982 (להלן: "מבצע שלג, מרשם קרב גייס 446").

לליטני, וכוח קומנדו – באזור עיתנית.⁸ כבר מראשית המבצע התאפשרה ירידה מוקדמת מגב ההר לבקעה, וזו צברה תאוצה. ב-8 ביוני, עם המעבר של חטיבה 460, תחת פיקוד "כוח ורדי", אוגדה מאולתרת, בגיזין הלכה והתממשה אפשרות זו. בליל 8–9 ביוני ובוקר 9 בו הכתיבו פיקוד הצפון והגיס "כוח ורדי" תוכנית לאותו יום, שעיקרה מהלך צפוני אל מתקני המכ"ם והטלוויזיה של ג'בל ברוך. הגיס ביקש להמשיך מהלך זה מזרחה בציר היורד לבקעה דרך כפריא; מהלך דרומי, שראשיתו השתתפות בהשתלטות על החלק הדרומי של מערך ג'זין והמשכו לעין א-תינה ולמשערא והלאה צפונה בציר שממערב למאגר קרעון. מכאן – התחברות עם הכוח הצפוני באזור כפריא, או פנייה ממשערא מזרחה אל מעבר לליטני, והתקדמות הכוחות תיעשה בשלבים ובאישור הדרג הממונה. ההתקדמות מעין א-תינה צפונה תיעשה לפי אישורו של מפקד הגיס בלבד.⁹ מפקד הגיס הבהיר לתא"ל ורדי בביקורו אצלו בגיזין בשעה 11:00 בערך כי הגיס אמור להתקיף את המערך הסורי העיקרי, לפי פקודה, כאשר אוגדה 252 ממזרח ואוגדה 90 במרכז.

מימוש מהלכים אלה של "כוח ורדי" נועד לפתוח לפני הגיס אפשרויות לתקוף את הדרג הראשון של המערך הסורי העיקרי, מדרום למאגר, לתקוף את הדרג השני, מכיוון כפריא לגיב ג'נין ולכמד א-לוז ולהמשיך בציר המערבי צפונה אל כביש ביירות–דמשק. בבוקר 9 ביוני שיגר תא"ל ורדי את כוח סמח"ט 1 צפונה, ובצהריים חברה חטיבת הנ"ט 409 מופחתת אל הכוח. בלילה של אותו יום ובבוקר שלמחרת השתלטו שני הכוחות על מתקני ג'בל ברוך. כל המהלכים האלה של הכוחות שהרכיבו את "כוח ורדי" לא תוכננו על ידם קודם למלחמה, כמובהר בעבודה קודמת בנושא המערכה על מערך ג'זין והמסע לג'בל ברוך במלחמת שלום הגליל. מפקדת הכוח המאולתר הזה ודאי שלא יכולה הייתה לתכננם באותם ימים, שהרי הוקמה בעצם ימי המלחמה.

התמונה הכללית של מצב האויב בבקעת הלבנון, שהועברה בדו"חות העיתיים של מחלקת המודיעין של פיקוד הצפון בליל 8–9 ביוני, הייתה כי דיוויזיה 1 משלימה את היערכותה בדרום הבקעה, וכי חטיבה 76 נערכת בדרום מאגר קרעון. במהלך היום

⁸ ראה במפה הנזכרת בהערה הקודמת ובמפות דפ"א של מודיעין פיקוד הצפון, המופיעות בעבודה המערכה על מערך ג'זין.
⁹ שם, עמ' 27.

למפקדי "כוח ורדי" לא הגיע, מן הפיקוד ומן הגיס, מידע מפורט מקיף ונכון על היערכות האויב מדרום-מערב למאגר (ראה להלן).

9 ביוני 1982 – הקרב על עין איתנה

ב-9 ביוני המשיכו כוחות צה"ל שבגזרה המערבית לטהר את אזורי המחבלים שנכבשו. כוחות אוגדה 96 נעו לכיוון ביירות, ואוגדה 162 המשיכה ללחום באזור עין זחלתא. כוחות גיס 446 התקדמו בשעות הבוקר והצהריים ברצועת האבטחה, תוך היתקלות בכוחות סוריים משהים. בהתאם להוראות פיקוד הצפון בליל 8–9 ביוני, באותו לילה הורתה מפקדת הגיס לכוחות המשנה שלו להיות מוכנים להתקפה על המערך הסורי העיקרי, לפי פקודה. בשעה 14:00 החל חיל האוויר להשמיד את מערך הטק"א הסורי בבקעת הלבנון. בעקבות זאת בשעות אחר הצהריים החל הגיס לתקוף את המערך הסורי העיקרי.

תא"ל ורדי ומפקדתו נשארו במשך היום באזור צומת ג'זין. לאחר מעשה הסביר כי נשאר שם בשל הצורך לשלוט על שני מאמצים, שיצאו מג'זין, ניצבים זה לזה – לגיבל ברוך ולדרום מאגר קרעון, משום שבהיות לו מפקדה מאולתרת לא היה לו גדוד קשר שהיה מאפשר לו ללכת עם אחד הכוחות, ומשום שבאותו זמן העריך שהמהלך הצפוני, בשל השטח ההררי ובשל חשש מכוחות חי"ר סוריים, הוא קשה יותר.¹⁰ יציאת "כוח ורדי" למשימותיו התעכבה בבוקר בשל מחסור בדלק ובשל קשיי תדלוק. חלק מן הכוחות אף יצאו לדרך אחר הצהריים.¹¹

הערה: פרק המשנה שלפנינו עוסק בקרב עין איתנה, קרב קשה שפרטים רבים בו שנויים במחלוקת. אי לכך הדיון על קרבות דומים בעוצמתם ובגודל הכוחות שהשתתפו בהם מפורט מן המקובל בעבודה זו.

כוח מח"ט 460

כוח מח"ט 460, שסיים ראשון לתדלק, יצא לדרך בשעות הבוקר המאוחרות, עבר בכפר חונה ובאל-קטרני והמשיך לכיוון עין א-תינה. הכוח כלל גדוד 198 מוקטן (שתי פלוגות: ל' וכו') – 21 טנקי "מרכבה" ו"שוט"; פלוגת חי"ר מגדוד 51 שבחטיבה 1 (שבעה

¹⁰ סיכומים חשובים על הקרב בעין א-תינה ראה בסטנוגרמה של כנס הלקחים הצה"לי על אודות הקרב, בתוך: לשכת הרמטכ"ל – מוזכירות הפיקוד העליון, כנס לקחים של צה"ל בנושא הקרב על עין א-טינה, 19 באוקטובר 1982, בית הצנחן, 12.5.85 (להלן: כנס לקחים של צה"ל); מפקדת חילות השדה – תו"פ לשכה, מבצע שלי"ג – תחקירי קרבות, דצמבר 1986 (להלן: מבצע שלי"ג – תחקירי קרבות), עמ' 34–47.

¹¹ יקר, המערכה על מערך ג'זין, עמ' 51–52.

נגמ"שים); כוח סיור וכיתת מרגמות 81 מ"מ (סך הכול ארבעה נגמ"שים); ופלוגת חרמ"ש מילואים של החטיבה (11 נגמ"שים), שהצטרפה לכוח תוך כדי תנועתו. לכל אחת מפלוגות הטנקים הוקצתה מחלקת חי"ר ונושא מרגמות משוריינן. על פי הוראת הגיס, בשעה 30: 11 חברה והוכפפה לכוח, הנע דרומה, חטיבת חיר"ם נ"ט 409 מוקטנת – גדוד על נגמ"שים וגדוד מוקטן, על רב"ים ("רכב בן-יעקב").

הכוח נסע בשיירה על הציר, ובראשו נסעה פלוגה ל'. המח"ט הורה למג"ד לקדם לראש הכוח חוד של שלושה טנקים, לשלב בין נגמ"שי החי"ר לטנקים ולהקפיד על רווחים ועל אבטחה בחניות.¹² גדוד חת"ם, שהוקצע כסיוע לכוח, הופעל לאורך הדרך בירי מונע על מטרות מוצא.

עם המעבר בחרוף אל-ח'נזיר צפונה החלו בעיות של קשר בין הכוח ובין מפקדת "כוח ורדי" שבאזור ג'זין, בשל הרכס הגבוה שהפריד ביניהם.¹³ עוד בליל 8 ביוני (בשעה 21: 12) הורה קצין הקשר של הגיס לממסר המוטס לסייע לרשת הקשר של חטיבה 460, "שח". הוא חזר על כך לפחות ב-9 ביוני לקראת הצהריים (בשעה 11: 32), לבקשת קצין הקשר של החטיבה. אולם זו לא קיבלה סיוע של הממסר.¹⁴ על פי הוראת מפקדת הגיס, תוך כדי התקדמות צפונה נשלחו מחלקת טנקים ומחלקת חי"ר על נגמ"שים מזרחה, על הציר המוביל ללוסה. משימתו של כוח המשנה הייתה לפגוע בקת"קים, אשר על פי החשד טיווחו ירי חת"ם נגד גדוד 79 מאוגדה 90. זה האחרון נע ממזרח הליטני, והחוד שלו הגיע כבר לאזור זליא. שתי המחלקות לא נתקלו באויב ושבו לכוח המח"ט.¹⁵ בשעה 20: 12 בערך נורה טיל "סאגר" מאזור צומת מיידון לעבר חוד כוח המח"ט, שנמצא כקילומטר וחצי דרומה.

על רכס מיידון איכן המח"ט תנועת כלים, שאותם זיהה כטנקים, הפעיל אש ארטילרית על הצומת ועל מטרות באזור מיידון וביקש מתא"ל ורדי סיוע אווירי, שלא

¹² רשת "שח", שעות 11: 36–11: 57, 11: 58–9 [ביוני].

¹³ כנס לקחים של צה"ל, עמ' 3.

¹⁴ רשת "סופרמן", שעות 21: 12 [8 ביוני], 11: 32 [9 ביוני]. ראה להלן, על המעורבות המצומצמת של ממסר בעין א-תינה.

¹⁵ מבצע של"ג – תחקירי קרבות, עמ' 37; רשת "שח", שעות 11: 41 והלאה, שעה 12: 16 [9 ביוני]; ראה גם רשת "איילה", שעות 11: 49, 11: 54, 12: 02, 12: 20, 12: 25, 12: 50, 13: 05–13: 06 [9 ביוני], על תיאום בין המחלקות לאוגדה.

ניתן לו.¹⁶ באזור הצומת כינס אליו מח"ט 460 את מח"ט 409 ואת מג"ד 198 ויחד גיבשו תוכנית לכיבוש מיידון ועין א-תינה:

1. מג"ד 198 עם פלוגה ל' מוקטנת ועם פלוגת חיר"ם נ"ט, על גבי רבי"ם, יכבוש את מתחם מיידון ואת הרכס שמצפון וממזרח לכפר, החולש על עין א-תינה, ויציב פלוגת נ"ט על דהר א-ג'נזיר לחיפוי לעבר עין א-תינה.

2. לאחר מכן חטיבה 409, מופחתת, מתוגברת בפלוגת טנקים כ', תכבוש את עין א-תינה.¹⁷ כוונת המח"ט הייתה לסיים לכבוש אותה בשעה 16:30.¹⁸

תא"ל ורדי קיבל דיווח ממח"ט 460 על ההיתקלות בצומת ועל תוכניתו, והורה לו (בשעה 13:14) שלא להיחפז. "תעשה את זה בזמנך שלך, לאט לאט".¹⁹ מפקד "כוח ורדי", אשר טרם ידע על התקפת חיל האוויר על טילי הטק"א הסוריים, שהחלה ב-14:00,²⁰ המתין, לאישור מגבוה, לתקוף את המערך הסורי העיקרי. תא"ל ורדי גם הודיע למח"ט כי הוא פועל להקצות ארבעה גדודי חת"ם לסיוע להתקפה. עוד הכוח מתכוון להתקפה על מיידון הורתה מפקדת הגיס לאוגדה להמשיך את המשימות צפונה אל צפון-מערב מאגר קרעון. בשעה 14:19 הודיע רמ"ט הגיס, תא"ל מצנע, לתא"ל ורדי כי בעין א-תינה יש מעט אויב, ומשם על הציר צפונה, עד אזור צעבין-עין זבדה, אין אויב וכי עליו לנצל את ההזדמנות ולנוע עד שם במהירות. בשעה 14:36 ברשת הקשר נתן מפקד הגיס לרמ"ט את האישור הנדרש להמשך התנועה מעין א-תינה צפונה. בשעה 14:33 בערך הודיע רמ"ט הגיס לתא"ל ורדי כי האישור ניתן, אולם סייג את כוונתו של המא"ג לחבור בכפריא עם הכוח היורד מג'בל ברוך. "זה לתכנון. לזה תקבל אישור מלמעלה – להתחבר ולשלוט על כל האגף השמאלי". בשעה 14:47 הורה תא"ל ורדי למח"ט 460 לנוע על הציר המערבי צפונה עד לאזור צעבין-עין זבדה ולהציב חסימות בצומת שמצפון למשערא מזרחה ומעין זבדה לכיוון ח'רבת קנפר. המח"ט, שהעביר את ההוראה למח"ט 409, רצה להשלים את המשימה עוד באור יום. מאוחר

¹⁶ רשת "שח", שעות 12:22–12:45; רשת "פנס", שעות 12:51, 13:33. על סוגיות הסיוע האווירי, ראה גם להלן.

¹⁷ רשת "שח", שעות 13:14, 14:31, 14:59 [9 ביוני].

¹⁸ שם, שעה 14:13.

¹⁹ שם.

כנס לקחים של צה"ל, עמ' 9–10.

²⁰ רשת "שח", שעה 14:12.

יותר, בשעה 15:59, הבהיר רמ"ט הגיס למח"ט: "חשוב מאד שתגיע מהר ליחובלנות" [אזור צעבין-עין זבדה]²¹.

בשעה 14:30 בערך,²² כשעתיים לאחר ההיתקלות בצומת, החלה ההתקפה על מתחם מיידון. לאחר הנחתה ארטילרית, וכמעט ללא התנגדות, נכבשו המתחם והרכס מצפון בשעה 15:30 בערך.²³ במקום הושמדו שני תול"רים על גבי גיפים ונתפסו מספר שבויים. פלוגה נ"ט עלתה על רכס מיידון "כדי להשמיד את שלושה הטנקים שבא-תינה".²⁴

בשעה 15:20 הורה רמ"ט הגיס למח"ט 409 לשוב לאחור, לנוע דרך ג'זין צפונה ולהצטרף לכוח סמח"ט 1, כדי לכבוש את מתקני ג'בל ברוך. חטיבת הנ"ט שבה לאחור.²⁵ מח"ט 460 קיבל את ההודעה על ההעברה ממח"ט 409. הוא הסביר, לאחר מעשה, כי לא ערער על העברת כוח החיר"ם נ"ט משום שהעריך כי לאחר שהשתלט על רכס מיידון יהיה המשך ההתקפה קל לביצוע.²⁶ מח"ט 460 הורה מייד בקשר למג"ד 198 לכבוש את עין א-תינה, לאחר שיעלה לרכס שמצפון למיידון מחלקת טנקים במקום פלוגת הנ"ט. המחלקה נערכה מדרום, במקום מצפון, למיידון, 4 ק"מ מעין א-תינה ולא יכולה הייתה לאתר את עיקר הכוח הסורי בדרום הכפר.

הכפר עין א-תינה ממוקם על צלע הר, והגישה אליו ברכב היא רק על הציר שממערב לקרעון. הכפר עצמו הוא שטח השולט על הציר שמדרום לו למרחק של 500 מ' ומצפון לו – 1,000 מ'. קטע הציר שמדרום לכפר הוא הררי וצר ואינו מאפשר לפרוס טנקים. התצפית ממנו לכפר מוגבלת. מדרום-מזרח לכפר וממזרח לציר נמשך רכס דהר א-ג'נזיר, המאפשר לתפוס עמדות טנקים לכיוון הכפר. בין רכס זה ובין הציר והכפר היושב עליו, מפריד ואדי עמוק, וחצייתו אפשרית רק באזור הכפר מיידון. ממערב לכפר ולציר נמשך רכס של ג'בל עין א-תינה, שאינו מאפשר תנועת טנקים, אך מאפשר תפיסת

²¹ מפקד הגיס לרמ"ט: רשת "סופרמן", שעה 14:46; הרמ"ט לתא"ל ורדי: רשת "פנס", שעות 14:43–14:44; תא"ל ורדי עם מח"ט 460: רשת "פנס", שעה 14:45–14:47; מח"ט 460 למח"ט 409: רשת "שח", שעה 14:59. ראה גם ברשתות "שח", "פנס" ו"סופרמן", שעה 14:00–14:40; הרמ"ט למח"ט: רשת "שח", שעה 15:59.

²² שם, שעה 14:20–14:55.

²³ שם, שעה 15:00–15:30; ראה גם תצלום האוויר שנערך בשעה 15:30 [9 ביוני].

²⁴ תחקיר מח"ט 460, עמ' 2.

²⁵ ראה רשת "סופרמן", שעה 15:21–15:26 ובדיון בקרב על מערך ג'זין.

²⁶ רשת "שח", שעה 15:35; כנס לקחים של צה"ל, עמ' 22.

עמדות תצפית וטיווח רגליות לעבר הכפר. עמדות אש לטנקים ניתן להציב על הציר המפותל היורד ממערב לעין א-תינה.

בתנועה במעלה הציר העובר את הכפר צפונה, לקראת עיקול הדרך האחרון שמאלה לפני הכניסה לכפר (מתג 20 על ציר "שבתון" במפת הקוד), מתגלה הכפר בהדרגה. בתחילה מתגלה חלקו הצפוני-מזרחי עם המסגד הבולט ברקע, ורק אחר כך מתגלה חלקו המערבי וכן חלקו הדרומי, הנמוך. העיקול נשלט היטב מהכפר. בכפר הייתה ערוכה פלוגה 1, טנקים, של גדוד השריון 397, חטיבה 76, מתוגברת במחלקת נגמ"שי בִּי-אֶם-פִּי ושתי שריוניות ברד"ם. שני טנקים נוספים ניצבו מצפון, על הציר למשערא. נראה כי עם התקרבות כוח מח"ט 460 שינו לפחות חלק מהכלים את היערכותם. בחלק הדרום-מערבי של הכפר ייתכן כי היו בו כלים נוספים. שלושה טנקים ושלושה נגמ"שים היו מכוונים אל העיקול שמדרום, בעמדות בחזית הדרומית של הכפר, מטווחים של 800–1,000 מ'. העמדות האלה היו בשטח נמוך, שאינו נצפה בתחילת מעלה הדרך. ניתן להבחין בהן רק כשמגיעים סמוך לפסגת הדרך בעיקול, ואז הכוח הנע נשלט לגמרי על ידי האויב.²⁷ ברוב מהלך הלחימה שרר בכוח המח"ט ההערכה כי עיקר הכוח הסורי נמצא באזור המסגד שבצפון-מזרח הכפר.²⁸ כאמור, הציר שממערב לליטני לא היה בין המשימות שחטיבה 460 יועדה להם. למפקדים לא היו נתוני מודיעין ועזרים מתאימים לתכנון. תמונת המצב המודיעינית התקבלה בחטיבה בעיקר ממפקדת הגיס ומתצפיות של הכוח עצמו.²⁹

התברר כי הדו"חות העיתיים של הפיקוד ב-9 ביוני מוסרים תמונה לא מדויקת של היערכות חטיבה 76 ממערב לליטני. בתמונה זו, טרם המלחמה ניכרת השפעת ההערכה של דרכי הפעולה ושל אפשרויותיו של האויב.³⁰

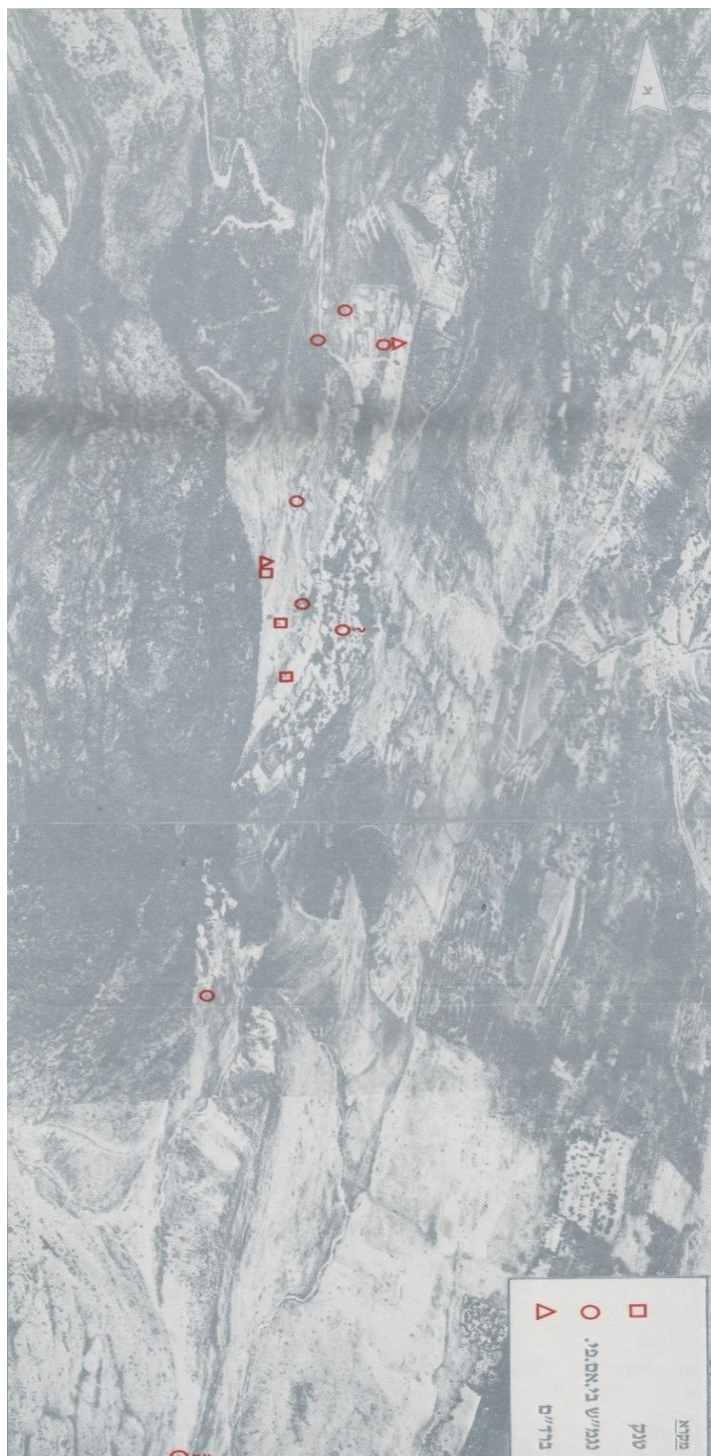
²⁷ ראה דרום הר הלבנון, דפים 97, 101; מבצע של"ג – תחקירי קרבות, עמ' 36, 38; כנס לקחים של צה"ל, עמ' 17–20, 24, 38.

²⁸ ראה תחקירי מפקדים של חטיבה, המצויים בארכיון המחלקה להיסטוריה; וכן: מבצע של"ג – תחקירי קרבות.

²⁹ ראה בהערות שלהלן.

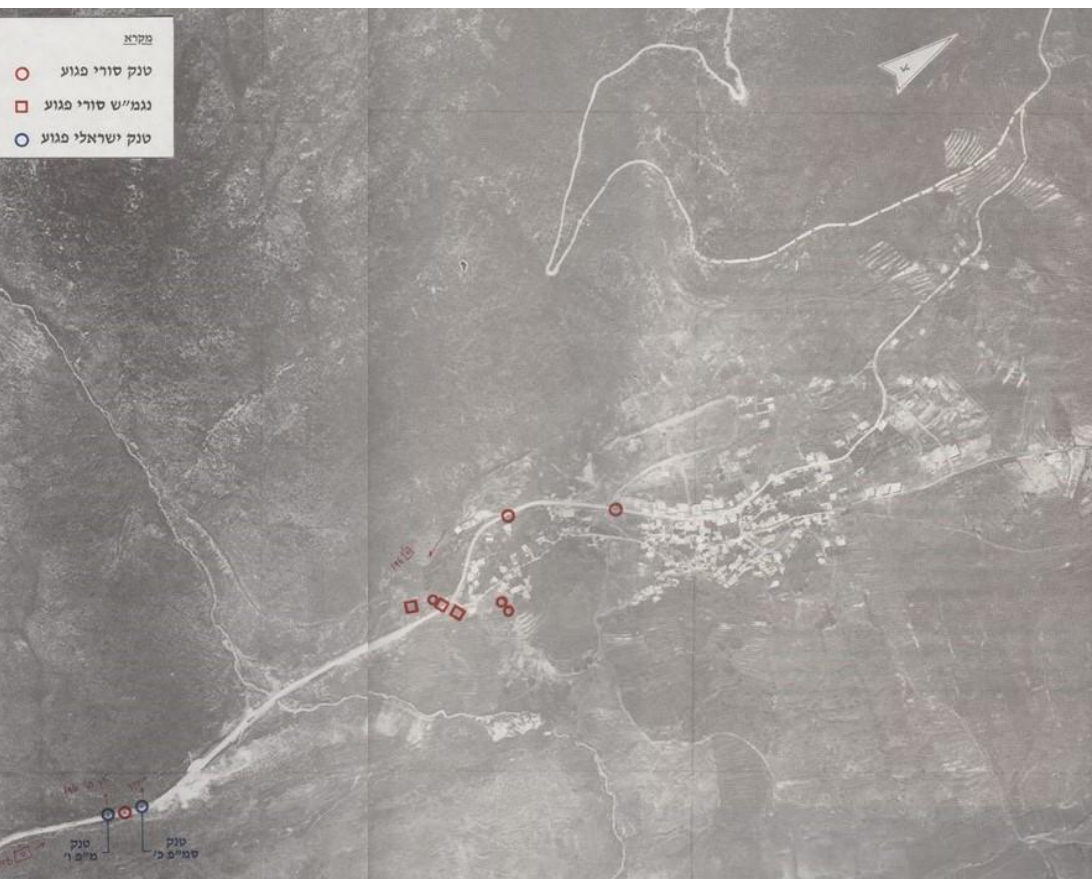
³⁰ ראה במפה 1: "מבצע שלג, מרשם קרב גייס 446"; וכן: במפות דפ"א של מודיעין פיקוד הצפון, המופיעות בעבודה המערכה על מערך ג'זין.

איור 3 : תצלום אוויר עין א-תינה, 9 ביוני 1982, שעה 14:43

איור 4: תצלום אוויר עין א-טינה, בבוקר 10 ביוני 1982

”כוח ורדי” בדרום-מערב מערך קרעון (9–10 ביוני 1982) | 26

בשעות הלילה עדיין סבר הפיקוד כי גדוד שירד מג'זין, נערך בציר יוחמור אל-בקע – כפר קרעון, וכי חטיבה 76 נשארה במקומה. משעות הבוקר המוקדמות הדו"חות הפיקודיים מוסרים על הגעת חטיבה 76 למרחב.³¹ לפי הדו"חות האלה, ממערב לליטני ערוכה החטיבה באזור עיתנית – משערא – דרום המאגר.

לפי תמונת מצבו של האויב שהייתה במפקדת "כוח ורדי" ב-9 ביוני, ושזמן גיבושה המדויק אינו ידוע, הכוחות הנסוגים מג'זין ומכפר חונה נערכו על הציר שממערב לליטני ולמאגר קרעון, חטיבה 76 מתארגנת לחסימה מערבה על הגבעות שבאזור סכר קרעון ודרומה – על שני הצירים המובילים ממזרעת א-שמיסה לדהר אל-ביידר ולסוחמור.³² יש להניח כי בליל 8–9 ביוני עדיין העריכה מפקדת הכוח, בהתאם לדפ"א ולדו"חות פיקוד הצפון, שבאזור דרום מאגר קרעון חטיבה 51 או חלק ממנה נערכת.

בצהרי 9 ביוני נמסר למח"ט 460 כי חטיבת השריון 51 נערכה מדרום למאגר קרעון, משני צירי הליטני. עיקר עוצמתה ערוך ממזרח לנהר. ממערב פרוס עיקר הכוח מעיתנית מזרח אל מדרום לסכר קרעון. על פי הערכתו, באזור משערא ועין א-תינה נמצאו כוחות נ"ט על גבי שריתות ברד"ם.³³ לדבריו,³⁴ מקור המסע הזה בדפ"א ובדברים שמסר לו "כוח ורדי" בלילה בג'זין. לעומת זאת, מתוך מסע שהתקבל ממפקדת הגיס במהלך התנועה צפונה ידעו תא"ל ורדי, מח"ט 460 ומג"ד 198 כי קיימת אפשרות שבעין א-תינה יש שלושה טנקים ומצפון לעיתנית – טנק אחד. נוסף על כך בציר המערבי עד צעבין – עין זבדה אין אויב.³⁵ מפקדי צה"ל, בכל הרמות, לא היו מודעים גם

³¹ מקור פנימי בצה"ל.

³² ראה קמ"ן "כוח ורדי" בסיכום מהלכי "כוח ורדי", עמ' 12.

³³ רשת "שח", שעות 11:55, 12:22–12:23 [9 ביוני].

³⁴ בשיחות עם כותב שורות אלה.

³⁵ רשת "סופרמן", שעה 9:18 [14 ביוני]; רשת "פנס", שעה 9:55 [15 ביוני]; רשת "שח", שעות 11:34–11:35, 11:45, 14:59, 16:00 [9 ביוני]; תחקיר מח"ט 460, עמ' 24; תחקיר מג"ד 198, עמ' 5; מבצע של"ג – תחקירי קרבות, עמ' 36; כנס לקחים של צה"ל, עמ' 33, 9. בשעה 11:34 הזהיר מפקד הגיס את מח"ט 460 מפני היתקלות בטנקים סוריים כבר בצומת מיידון. בשעה 14:38 אמר האלוף שמחוני, סגנו של מפקד הפיקוד, לאלוף ברק כי ציר "שבתון" – שממערב לליטני והמגיע לכביש ביירות – דמשק – ריק לגמרי ויש עליו אולי "שלושה כלים" (ראה מה"ד – היסטוריה, מחברות צוות היסטוריה במפקדת פיקוד

לכך שחטיבה 460 נתקלה בקו המוצבים הראשון של המערך הסורי העיקרי בבקעת הלבנון.

יש לציין כי השבויים שנתפסו במיידון לא תוחקרו בשל היעדר חוקרי שבויים, ובכך נמנע מן הכוח מידע קריטי.³⁶

ההוראות, שניתנו קודם לכניסה לעין א-תינה לגבי פתיחה באש בכפרים שלאורך הדרך, לא היו חד-משמעיות. טרם הכניסה לכפר הורה המח"ט למג"ד 198 להתייחס לכפרים שבדרך בחשדנות, אולם למפקד הסיוע החטיבתי הורה להימנע מלירות בכפרים, אם לא יגלו התנגדות, או לירות כמה פגזים לכפר, "לתזכורת".³⁷ לעומת זאת רמ"ט הגיס אמר למח"ט באותו זמן לעבור במשערא ב"ארגז אש".³⁸

מ"פ כ' של גדוד 198 טען בדיעבד כי נאמר לו שעין א-תינה הוא כפר ידידותי ושלא להיכנס אליו בירי.³⁹ במקרה הזה יש להעיר כי גם אם לא הועבר לו המידע על שלושת הטנקים בכפר, די היה בקרב במיידון כדי להעמידו על סכנות בהמשך הדרך. מכל מקום, יש להניח שהמידע שהיה בידי הלוחמים היה מועט אף מזה. סרן נדב הוביל את פלוגתו, כ', להתקפה ואחריו, לפי הסדר – מג"ד 198, חפ"ק המח"ט, נגמ"שי חי"ר וחרמ"ש ופלוגה ל', למעט המחלקה המחפה.

מייד משנתגלתה הכפר, בשעה 15:45 בערך, בעיקול האחרון לפני הכניסה, אירעה ההתנגשות הראשונה. מטווח קטן מאוד השמיד מ"פ כ' טנק טי-62, שעמד על סוללה בעיקול.⁴⁰ לדבריו, בטווח 1,200 מ' זיהה המ"פ שני טנקים ושתי עמדות לירי "סאגרים", שמאוחר יותר זוהו כפז-אם-פי. הוא ירה לעברם בתנועה. המח"ט הורה להפעיל אש תותחים ולפרוץ לכפר ב"ארגז אש", תוך חיפוי והפעלת עשן. בניסיון להמשיך לנוע, בשעה 16:35 מן העמדות שבדרום הכפר, נפגע טנק המ"פ⁴¹ מטיל "סאגר" ומאש חודרת שריון, ונפצע קל. המ"פ ופלוגתו נחלצו לאחור אל מדרום לעיקול.

צפון בתאריכים 10.6.82–6. ייתכן שזהו המקור של המידע שהגיע לחטיבה 460 ושלא היה מעוגן במציאות ובמקורות שהיו בידי המודיעין.

³⁶ ראה דו"ח מח"ט 460, עמ' 17.

³⁷ רשת "שח", שעות 12:07, 15:44–15:45 [9 ביוני].

³⁸ שם, שעה 16:00.

³⁹ כנס לקחים של צה"ל, עמ' 25, 33.

⁴⁰ תחקיר מ"פ כ', עמ' 15; רשת "שח" שעות 15:44–15:47, 16:05 [9 ביוני].

⁴¹ רשת "שח", שעות 16:25, 16:36, 16:39 [9 ביוני].

תא"ל ורדי, שבאותו זמן לא היה לו קשר עם מח"ט 460, דיווח למפקדת הגיס בשעה 15:55 כי עין א-תינה נכבשה, וכי גדוד 196 חבר אל כוח המח"ט ויחד הם ממשיכים צפונה, אל משערא.⁴² למעשה, שני הכוחות טרם הגיעו לכפר. דקות לאחר מכן עדכנו רמ"ט הגיס, שיצר קשר עם חטיבה 460, כי עדיין היא במגע עם הכפר.⁴³ בשעה 17:05, כעבור כחצי שעה מכישלון הפריצה הראשונה,⁴⁴ לאחר שהופעל ירי ארטילרי על הכפר, הוביל סרן נדב שחר, ביוזמתו,⁴⁵ ניסיון כניסה שני. הטנק שלו נפגע שוב. הפעם פגע פגז מתותח של בִּי-אֶם-פִּי בדלת הטיפולים מלפנים, ופגז חודר שריון פגע בתובה. המ"פ נחלץ שוב לאחור.

כמו לאחר כישלון הכניסה הראשונה, גם לאחר השנייה, סברו המח"ט והמג"ד כי הבעיה תיפתר עם הפעלת מטוסים על אזור המסגד, אולם פניותיהם לסיוע אווירי נדחו. תא"ל ורדי לא ידע, לדבריו, על ההתקפה על טילי הטק"א הסוריים משעה 14:00 והלאה, כאמור, והנחת היסוד שלו הייתה כי הכפר הוא מחוץ לאזור מוגן טילים. במפקדת הגיס פקפקו ביעילות הפעלת מטוסים והעדיפו להקצות לפריצה סיוע ארטילרי נדיב.⁴⁶

איור 5 : סדר התנועה של כוח מח"ט 460 בפריצה לעין א-תינה מדרום

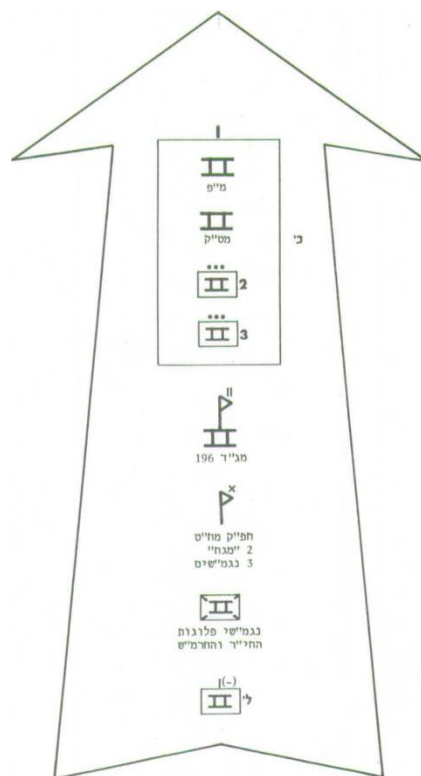
⁴² רשת "פנס", שעה 15:55 [9 ביוני].

⁴³ שם, שעה 16:01 [9 ביוני].

⁴⁴ רשת "שח", שעה 17:06 [9 ביוני].

⁴⁵ כנס לקחים של צה"ל, עמ' 34.

⁴⁶ ראה רשתות "שח" ו"פנס", בזמן הרלוונטי, תכופות; כנס לקחים של צה"ל, עמ' 9–11; סיכום מהלכי "כוח ורדי", עמ' 14–15.

בשעה 28: 17 נכנס מפקד הגיס לרשת החטיבה ושמע מן המח"ט כי הוא עדיין "תקוע" לפני עין א-תינה, שבו זיהה "שני ברד"ם וטנק אחד" [כך]. האלוף בן-גל דחה את בקשתו של המח"ט לסיוע אווירי, והורה לו בתוקף לפרוץ מייד, בסיוע ארטילרי מסיבי: "בפקודה, תעשה את זה מייד!" משחזר המח"ט ולאחר שביקש סיוע אווירי, נזף בו מפקד הגיס: "אני לא מקבל את ההצעות שלך ותבצע את הפקודות שלי".⁴⁷ מח"ט 460 הורה לכוחותינו להתארגן לניסיון פריצה שלישי.

באותה עת, בין ניסיון הכניסה הראשון לשלישי, בשעות 15: 45–18: 48, הסתכמה הלחימה של כוח מח"ט 460 מדרום לכפר בניסיונות הנסיעה של טנק אחד, טנק המ"פ, צפונה. שאר הכוח עמד בשיירה מדרום. לאחר כישלון הכניסה השנייה פקד המח"ט להעלות את פלוגה ל' לרכס מיידון. אולם גם היא נערכה רחוק מכדי שתיתן חיפוי ותצפית יעילים ולא ניסתה לשפר עמדות לעבר עין א-תינה.⁴⁸ המג"ד והמח"ט, מכל מקום, לא לחצו על הפלוגה להתקדם צפונה. בכל זמן הלחימה לא הועלתה תצפית יעילה על השלוחות השולטות על הכניסה מדרום. תצפיות שערכו, בין השאר, המג"ד ומפקד הסיוע הארטילרי, לא התמקמו בעמדות מתאימות שמהן ניתן היה לראות את האזור הדרומי של הכפר. המח"ט עמד עם הטנק שלו, עם מחלקת חי"ר של גדוד 51 אחרי פלוגה כ'. עד הכישלון של ניסיון הפריצה השלישי לא ירד מהטנק שלו וממילא לא עלה לתצפית.⁴⁹ הכוח כלל שתי פלוגות חי"ר – פלוגה מחטיבה 1 ופלוגת חרמ"ש מילואים, פלוגת הנדסה וכוח סיור, אך אלה כלל לא הופעלו. כמו כן לא הופעלו מרגמות 81 מ"מ שהיו ברשותו. בעיון ברשתות הקשר ובתחקירי המפקדים לא משתמעת יוזמה מצד מפקד כלשהו, בכל הדרגות, לשינוי השיטה להשתלטות על הכפר על ידי הכוח עצמו. גורם נוסף ללחץ הנפשי שבו נמצאו מפקדי הכוח הייתה האש שנורתה על השדרה העומדת כל זמן הלחימה מכיוון יוחמור אל-בקע, כ-3 ק"מ ממזרח, על שפתו המזרחית של הליטני. הטנקים בשיירה השתמשו בעשן למיסוך נגד הירי הזה. תוך כדי כך הלך גדוד 196 והתקרב לכפר ממערב.

⁴⁷ רשת "שח", שעה 28: 17–30: 17 [9 ביוני]. תא"ל רן פקר, קצין הסיוע האווירי של הגיס, אמר (כנס לקחים של צה"ל, עמ' 124) כי אחר הצהריים נמסר לאלוף בן-גל כי במפקדת הגיס שעין א-תינה יש שלושה טנקים.

⁴⁸ גם רשת "שח", שעות 06: 17, 08: 17, 15: 17, 32: 17 [9 ביוני].

⁴⁹ כנס לקחים של צה"ל, עמ' 65, 74.

פריצת גדוד 196 לעין א-תינה

בשעות הבוקר והצהריים היה גדוד 196 מחמש ומתדלק את יחידותיו באזור הצומת שמדרום לג'זין ועל ראשית הציר מזרחה. הגדוד החל לנוע לכיוון עין א-תינה מעט לאחר השעה 00:15.⁵⁰ משימתו הייתה לחבור לכוח המח"ט מצפון לעין א-תינה ולהמשיך עימו למאגר קרעון. הגדוד, מוקטן, כלל 20 טנקי "מגח" ו"שוט" ופלוגת חי"ר מגדוד 51 (7 נגמ"שים). בראש הכוח, שעיו נע גם הסמח"ט, הובילה פלוגה ו' ואחריה פלוגת החי"ר ופלוגות הטנקים ז' וח'. אליהם נוספו כמה טנקים מפלוגה ל' של גדוד 198. ראשון נע מ"מ 1 על גבי טנק "נוכרי", אשר עיכב את התנועה, בשל הצורך לתמרן בסיבובים החדים והקשים. בטנק הרביעי בשיירה, טנק הסמג"ד, ישב הסמג"ד בתא המפקד, והמג"ד, אשר הטנק שלו נפגע בג'זין, ישב בתא הטען או הקשר. משם, מן הטנק שבו היו מערכות הקשר חטובות בגדוד, פיקד על הגדוד במהלך התנועה ובקרב בעין א-תינה. הימצאות המג"ד בתא הקשר הקשתה עליו לשלוט בגדוד.⁵¹ במהלך התנועה נתן תא"ל ורדי הוראות לכוח, ומייד עם היציאה לדרך הורה לו תא"ל ורדי לעבור לרשת המח"ט ("שח") עם החבירה אליו.⁵²

משנודע על היתקלותו הראשונה של כוח המח"ט, הורה תא"ל ורדי, בשעה 05:16,⁵³ לגדוד 196 לנוע במהירות על הציר ולתפוס עמדות תצפית וחיפוי על הכפר, ממערב. תוכניתו של מפקד "כוח ורדי" הייתה שכוח המח"ט יפרוץ לכפר תחת סיוע ארטילרי מסיבי ובחיפוי גדוד 196. תא"ל ורדי עדכן את שני הכוחות, זה לגבי מצבו של זה, הורה להם ליצור קשר ביניהם, ולמח"ט – לתאם פעולה ביניהם בסימנים מוסכמים של עשן.⁵⁴ במהלך התנועה לתצפית ולחיפוי היה קשר, שאומנם פסק לסירוגין, בין המח"ט ומג"ד 198 ובין מג"ד 196, ומפקדי שני הכוחות היו מודעים זה למצבו של זה, באופן רצוף למדי, עד לשעה 02:18.⁵⁵ בראשית התקדמותו של גדוד 196 ביקש קצין הקשר של "כוח ורדי", בשעה 02:15, מן הגיס, תיווך של ממסר אוויר משעה 05:15. לאחר מכן בשעה 04:16 בערך הורה קצין הקשר של הגיס לממסר האוויר לתווך את רשת האוגדה,

⁵⁰ רשת "פנס", שעה 05:15 [9 ביוני].

⁵¹ מבצע שלי"ג – תחקירי קרבות, עמ' 39; כנס לקחים של צה"ל, עמ' 60–61.

⁵² רשת "פנס", שעה 05:15 [9 ביוני].

⁵³ שם, שעה 05:16 [9 ביוני].

⁵⁴ שם, שעות 05:16 והלאה, 03:17 והלאה [9 ביוני].

⁵⁵ רשת "שח", בזמנים הרלוונטיים.

"פנס", ואף נזף בקצין הקשר של הממסר המרחבי על שאינו עושה כך.⁵⁶ למעשה, הממסר המוטס סייע למאו"ג מאוחר מכדי שיהיה בידו לשלוט על הקרב בעין א-תינה (ראה להלן). במורד הציר, מאזור נ"ג 1565 (מתג 42 על ציר "סוסנוביץ" במפת הקוד), פתח גדוד 196 מדי פעם באש, לא יעילה, לעבר עין א-תינה.⁵⁷ בשעה 18:14 הורה רמ"ט הגיס לתא"ל ורדי להכניס את גדוד 196 לעין א-תינה מצפון.⁵⁸ תא"ל ורדי מסר למח"ט ולמג"ד 196 את תוכניתו המתוקנת: גדוד 196 ייכנס לעין א-תינה מצפון לדרום, וכוח המח"ט יטווח את הארטילריה על הכפר ועל אגפיו למשך עשר דקות.⁵⁹

בשעה 18:33 נכנס מפקד הגיס לרשת "כוח ורדי" והורה לתא"ל ורדי בתוקף רב להשתלט על עין א-תינה תוך 25 דקות: אלוף בן-גל: "אני מחייב אותך שתפתח מייד את 'אדזל' (עין א-תינה)!" תא"ל ורדי: "יפתחו אותו". אלוף בן-גל: "זה הבטחות שלא מתקיימות. אתם לא מבינים את החשיבות של העניין עכשיו". תא"ל ורדי: "אני יכול לפתוח תוך חצי שעה". אלוף בן-גל: "אם הוא לא מצליח, תיקח אתה ותפקד ישירות על הפריצה... עכשיו השעה עשרים דקות לשבע, בעשרים וחמש לשבע, בחמש לשבע זה בידן! סוף!"⁶⁰

בשעה 18:37 העביר תא"ל ורדי למח"ט את הוראתו של מפקד הגיס, בשינוי זמנים: תא"ל ורדי: "עד לשעה שבע וחמישה. בפקודה, צריכים לגמור לפתוח את אדזל". אל"ם חגי כהן: "האם בכל מחיר?"

⁵⁶ רשת "סופרמן", שעה 16:44–16:47 [9 ביוני].

⁵⁷ שם, שעה 18:14 [9 ביוני].

⁵⁸ רשת "פנס", שעה 18:14 [9 ביוני].

⁵⁹ רשת "שח", שעות 18:16, 18:21, 18:20, 18:21 [9 ביוני]. בשעה 18:28 (ראה רשת "פנס") תא"ל ורדי עדיין מדבר על האפשרות שגדוד 196 יתקן לעבר הכפר, אולם המח"ט מבין שמדובר בסיכומו של דבר בכניסה לכפר, מצפון.

⁶⁰ רשת "פנס", שעה 18:33 [9 ביוני]. ההדגשה של כותב דברים אלה.

תא"ל ורדי: "חיובי. גדוד 196 ירד מלמעלה ויפתח, יחפה לך. אתה תפרוץ. שעת הפריצה בעשרים לשבע".

אל"ם חגי כהן: "אני מבין שלא יהיו מטוסים".

תא"ל ורדי: "חיובי. לא יהיו".⁶¹

המח"ט העביר למג"ד 198 ולמ"פ כ' את הוראת מפקד הגיס ומפקד "כוח ורדי":
למג"ד 198: "בשעה עשרה לשבע ש' לפריצה, באיזה מצב שלא יהיה. יש פקודה, בכל מחיר. עד שבע וחמישי, לפתוח את הציר. תן פקודות בהתאם. אני מיד מפעיל את הארטילריה. בכל הקצב. יעבוד עשר דקות ואנחנו נפרוץ".
למ"פ כ': "הפקודה כרגע בכל מחיר להתפרץ פנימה. ההתקפה תהיה בעשרה לשבע".⁶²

יש לציין כי בתחקירים ובדיונים שנערכו לאחר המלחמה על אודות הקרב על עין א-תינה נקבע כי האלוף בן-גל תבע להשתלט על הכפר תוך שימוש בביטוי בכל מחיר. מפקד הגיס עצמו אף אישר זאת. אולם בהאזנה לרשתות הקשר החטיבתית, האוגדתית והגיסית, הנזכרות לעיל, כולל זו שהייתה בין מפקד הגיס למח"ט, כשעה קודם לכן אין עדות לכך. על פי ההאזנה לרשתות אלה, מח"ט 460 הוא שלראשונה העלה את הביטוי הטעון הזה, בשיחה הנזכרת לעיל עם תא"ל ורדי. המח"ט, מכל מקום, אמר בשיחה עם כותב שורות אלה כי אינו זוכר שנערכו עימו שיחות באמצעי קשר מוסתר, טל-70, גם לא מפי מפקד הגיס.

מצד אחר הופעל על המח"ט לחץ מלמטה. במהלך ההמתנה ניסה מג"ד 198 לשמוע כי התקפה נוספת מהחזית היא יקרה מדי וכי יש צורך בסיוע אווירי לפריצה. המח"ט, המבין לליבו של המג"ד, הבטיח לנסות להסיר את רוע הגזרה, אולם הבהיר כי יש להתכונן לביצוע המשימה.⁶³

⁶¹ שם, שעה 18:37 [9 ביוני]. ההדגשה של כותב דברים אלה.

⁶² רשת "שח", שעה 18:40–18:39 [9 ביוני]. ההדגשות של כותב דברים אלה.

⁶³ שם, שעות 17:35–17:34, 17:44, 18:00, 18:02 [9 ביוני].

חיילים ומפקדים בשטח שמעו את השיחות בין המפקדים, ולטענתם ללחץ שהפעיל מפקד הגיס על תא"ל ורדי ועל המח"ט ולסגנון שנקט בו הייתה השפעה שלילית גם עליהם.⁶⁴ בשלב הזה עדיין היה גדוד 196 במרחק של יותר מ-3 ק"מ מעין א-תינה.⁶⁵ התוכנית החדשה של מפקד "כוח ורדי" הייתה שכוח המח"ט ינסה לפרוץ צפונה תחת סיוע ארטילרי מסיבי, ואם לא יצליח יכניס תא"ל ורדי את גדוד 196 מצפון. המח"ט, אשר באותו זמן לא היה לו קשר עם גדוד 196, ביקש מתא"ל ורדי שיעביר בעצמו את הפקודות למג"ד 196. תא"ל ורדי הסכים: "אני אתאם את הכניסה של שניכם".⁶⁶ סדר הפריצה היה כקודם, אלא שבראש פלוגה כ', המובילה, התקדם הסמ"פ בעורף הכוח הפורץ – פלוגה ל' שהורדה מעמדת החיפוי הלא יעילה.⁶⁷

הארטילריה ירתה בקצב אש מרבי לכיוון המסגד. עם התחלת ההנחתה החל הכוח לנוע. מגמת המח"ט הייתה להיכנס לכפר בשדרה תחת חסות האש, "באש פראית של פגזים ושל ירי מקלעים". הוראתו לפלוגה הפורצת הייתה: "גם אם כלי אחד ייפגע ויעצור, לעקוף אותו ולהמשיך לירות ולרוץ החוצה!"⁶⁸ בכניסה לא הופעל מיסוך עשן. קודם לכניסה לא הועלתה תצפית קרובה והטיווח הארטילרי לא היה יעיל, שהרי לא כוון לדרום הכפר.

פלוגה כ' יצאה לדרך ארבע דקות לפני שעת ה"ש" (שי"ן). שתי דקות לאחר ראשית התנועה, בשעה 18:48, כ-15 מ' מעבר לעיקול, נפגע הטנק המוביל, טנק הסמ"פ, בשתי פגיעות. הוא נחלץ לאחור ונפגע שוב. הנהג נהרג ואחד הלוחמים נפל מהטנק לוואדי שבצד הדרך. הטנק נע לאחור ונתקע בסלע משמאל, נפגע שוב והתלקח.⁶⁹ המח"ט דיווח לתא"ל ורדי על הפגיעה והוסיף כי טילים נורים על שיירתו מכיוון יוחמור אל-בקע. תא"ל ורדי הורה לו לתפוס עמדות חיפוי ומסר לו כי גדוד 196 ייכנס מצפון. המח"ט המליץ לתא"ל ורדי שגדוד 196 לא יצא מדרום, משום שהטנק הפגע חוסם את הדרך ומחשש פן הסורים הערוכים בכפר יירו בגדוד 196 מאחור. תא"ל ורדי הורה למח"ט

⁶⁴ אלוף אורי אור בכנס לקחים של צה"ל, עמ' 90.

⁶⁵ רשת "שח", שעה 18:36 [9 ביוני].

⁶⁶ שם, שם, שעה 18:43–18:42 [9 ביוני].

⁶⁷ שם, שעה 18:44–18:40 [9 ביוני].

⁶⁸ שם.

⁶⁹ גם רשת "שח", שעות 18:41, 18:48 [7 ביוני]; רשת "פנס", שעה 18:49 [7 ביוני].

לטווח ארטילריה על הכפר, מהציר המרכזי מזרחה ועל יוחמור אל-בקע, והודיע לו:
"אני מכניס אותו עכשיו".⁷⁰

המח"ט ירד מהטנק שלו והצטרף למג"ד 198 ולאנשי החי"ר שהיו בכוח בחילוץ פצועי הטנק. בטנק שלו נשארו להאזנה בקשר קצין האג"ם וקצין הקשר.⁷¹ בשעה 19:00 מסר תא"ל ורדי ברשת האוגדה, "פנס", למג"ד 196 – שייתכן שכבר היה בקרבת הצומת שמצפון לעין א-תינה – על שאירע לכוח המח"ט והורה לו להיכנס לכפר, תוך ירי רצוף לכל הכיוונים, ולהפעיל את כוח החי"ר שלו, במקרה שיירו עליו. כמו כן מסר לו תא"ל ורדי כי כוח המח"ט יטווח ארטילריה למזרח הכפר וכי עליו, על מג"ד 196, לזהות עצמו עם רימוני עשן.⁷² על פי עדויות שלאחר המלחמה, ניתנו הוראות הכניסה גם ברשת הגדודית, "דגן".⁷³

בשעה 19:03 ברשת החטיבה יצר קצין האג"ם של החטיבה קשר עם מג"ד 196, עדכנו לגבי מצב כוח המח"ט ומסר לו שבכפר יש לפחות שני טנקי טי-62 ועוד שני משגרי "סאגר". מג"ד 196 דרש שלא יפריעו לו ושלא ישוחחו עימו ברשת הקשר של הגדוד.⁷⁴ עוד קודם לכן מסר מג"ד 198 למג"ד 196 כי האויב מתרכז בדרום הכפר.⁷⁵ בכך הסתכם עיקר המידע שהיה בידי הכוח הנכנס מצפון. בשעה 19:13 עלה גדוד 196 על ציר מערב הליטני.⁷⁶ משעה 19:20 עד השעה 19:30 נכנס הגדוד לכפר.⁷⁷ הכניסה נעשתה בחיפזון, וההוראות ניתנו לכוח הנכנס בקשר, תוך כדי תנועה, ללא התארגנות וללא קבוצת פקודות. לכוח לא היו עזרי מודיעין מתאימים, פרט למפות קוד 1:50000. סל הצריח של טנק הסמג"ד, ועימו ארגז המפות, נפל בג'זין.⁷⁸ בשל חופזת הכניסה לכפר ובשל היותו בדמדומים לא הורכבו אמצעי ראיית לילה בטנקים, ולפיכך הכוח לחם בחשכה.⁷⁹

⁷⁰ רשת "פנס", שעה 18:49–18:57 [7 ביוני] ההודעה האחרונה – שם, שעה 18:57 [9 ביוני].

⁷¹ גם רשת "שח", שעה 18:52, ולהלן.

⁷² רשת "פנס", שעה 19:02–19:00 [9 ביוני].

⁷³ מבצע שלי"ג – תחקירי קרבות, עמ' 41.

⁷⁴ רשת "שח", שעות 19:16–19:03 [9 ביוני]. ראה גם תחקיר קמ"ן החטיבה, עמ' 5.

⁷⁵ שם, שעה 18:36 [9 ביוני].

⁷⁶ שם, שעה 19:13 [9 ביוני].

⁷⁷ שם, שעה 19:35–19:16 [9 ביוני]; רשת "פנס", שעות 19:27, 19:25 [9 ביוני].

⁷⁸ כנס לקחים של צה"ל, עמ' 13, 55.

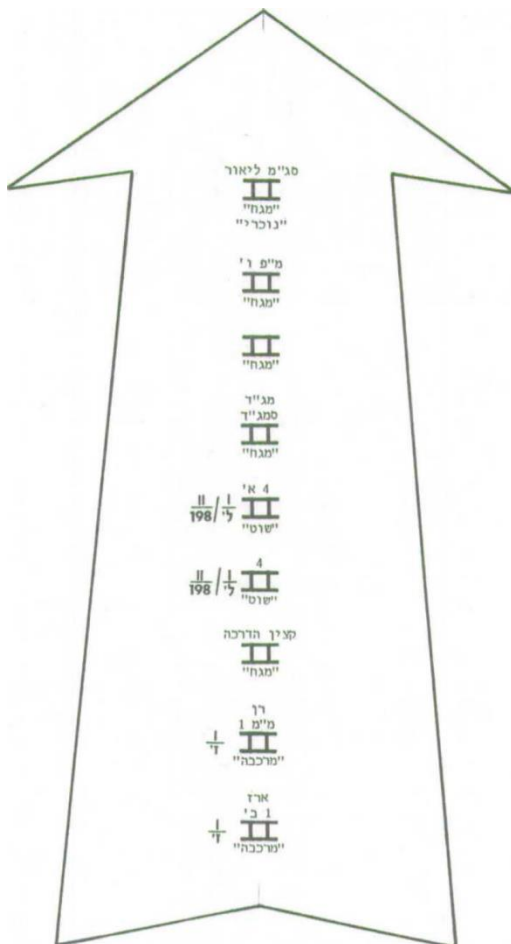
⁷⁹ שם, עמ' 54. ראה לוח ירח ושמש ב-9 ביוני 1982.

הכוח מנה תשעה טנקים ונכנס לכפר לפי סדר התנועה שבתרשים להלן: שלושה טנקי "שוט" מפלוגה ז' הושארו על הרכס באזור העיקול החד שממערב לכפר לחסימה לעבר הצומת מצפון ולחיפוי לעבר הכפר; פלוגת החי"ר הושארה מעט למעלה על הציר; טנקים אחרים של הכוח – פלוגה ח' – נתקעו על הציר באזור נ"ג 1389 (מתג 45 על ציר "סוסנוביץ" במפת הקוד), בשל טנק שפרס שרשרת, ועימם הסמח"ט. תא"ל ורדי, שבשלב הזה לא היה לו קשר עם הכוחות באזור הכפר, מסר למפקד הגיס בשעה 19:24 בערך כי כוח המח"ט לא הצליח להיכנס מדרום, וכי גדוד 196, "בפיקוד שלי", נכנס מצפון לדרום ונלחם בכפר. מפקד הגיס הבהיר לתא"ל ורדי כי השתלטות על הכפר והמשך התנועה ממנו צפונה הם אולי המבצע החשוב ביותר (באותו יום) בגזרת הגיס.⁸⁰ פלוגת השריון הסורית, שלאחר ניסיון הכניסה השלישי נראה היה לה שכוח צה"ל נסוג ומנתק מגע, הופתעה מפעולת האיגוף של גדוד 196. מ"פ 1 הודיע למג"ד שלו כי הוא מכותר וביקש לחלצו. המג"ד הודיע כי יפעל לחלצו, אולם לפלוגה לא הגיע סיוע.⁸¹

איור 6: סדר התנועה של כוח מח"ט 460 בפריצה לעין א-תינה מדרום

⁸⁰ רשת "פנס", שעה 19:27 [9 ביוני]; רשת "סופרמן", שעה 19:26 [9 ביוני].

⁸¹ מקור פנימי בצה"ל.

תיאור הלחימה של גדוד 196 בכפר נעשה על פי תחקירי מפקדים וחיילים של הגדוד, ולפיהם בתוך הכפר הושמדו שבעה טנקים ופגזים-פגזים סוריים. אולם למחרת אותרו בתוכו רק חמישה טנקים (ואחד מדרום לו) ופגזים-פגזים סוריים פגועים (ראה תצ"א לעיל). ייתכן כי הטנקים שנפגעו הצליחו להימלט מן הכפר בחסות החשכה או סביר שיותר מטנק אחד של הגדוד פגע בטנקים סוריים מסוימים במרכז הכפר ובמזרחו.

במרכז הכפר נתקל טנק "נוכרי" בטנק סורי והשמידו. טנק האויב בער על הציר, וטנק "נוכרי" החל לדחוף אותו מהציר עם זרועות "נוכרי". בגלל הדחיפה התקלקל ה"נוכרי", צנח על הקרקע ולא הייתה לטנק אפשרות לנוע לפנים. הטנק נע לאחור ופינה את הציר להמשך תנועת הכוח. לאחר מעבר הכוח ניסה צוות הטנק לפרק את מתקן ה"נוכרי" מהטנק, ללא הצלחה, ובשלב זה נתקל הצוות בירי של אויב וחזר לטנק. מאוחר יותר הצטרף לכוח שנסע מאחור. שאר הכוח המשיך לנוע ובראשו מ"פ ו'. המג"ד והסמג"ד נמצאו כעת בטנק השלישי. במהלך התנועה בכפר פגע טנק המ"פ בטנק אויב ממערב לציר ובטנק נוסף ממזרח לו. הכוח המשיך לנוע, והטנקים העוברים על פני טנקי האויב הפגועים המשיכו לירות בהם עד להעלאתם באש. הכוח הגיע לקצה הדרומי של הכפר. ממערב לציר בעמדות לכיוון דרום היו מחופרים טנק טי-62 ושני נגמ"שי פגזים-פגזים. הכוח הגיע מאחוריהם, וטנק המ"פ השמידם. המ"פ השתמש בירי המפקד, בשל מהירות התגובה המתחייבת ובשל טווחי הירי הקצרים. ממזרח לציר היו מחופרים שני טנקי טי-62 ונגמ"ש. הטנקים נפגעו, אך הנגמ"ש היה מחופר היטב ולא התגלה לכוחותינו.⁸²

⁸² תיאור הלחימה של גדוד 196 בכפר ראה בעיקר בתוך: מבצע של"ג – תחקירי קרבות, עמ' 41. ראה גם תחקיר קצין ההדרכה של הגדוד, סגן יועד צור. הנושא נדון גם בשיחה של כותב שורות אלה עם סמג"ד 196.

בשעה 35:19 דרש מג"ד 196 מהמח"ט, ששב בינתיים לטנק שלו,⁸⁴ שיחדול את אש החת"ם הנוחתת על כוחותיו בכפר.

בעדויות שלאחר המלחמה טען המח"ט כי זו הייתה הפעם הראשונה שנודע לו שגדוד 196 נכנס לכפר, ובשל בעיות קשר הורה תא"ל ורדי למג"ד 196 להיכנס לכפר ברשת הגדודית, "דגן", ולכן קצין הקשר וקצין האג"ם, שנשארו בטנק המח"ט, לא ידעו על כך. קיצורו של דבר – מהלך לא מתואם ומפתיע, והמשתמע שטמון היה בו גרעין של אסון. בסיכום המטכ"לי של הקרב בעין א-תינה צוין הדבר כאחד ממחדלי הקרב.⁸⁵

אולם כאמור, בעיקר מתוך בדיקת רשתות הקשר החטיבתית והאוגדתית, עולה כי תא"ל ורדי תיאר את המהלך עם המח"ט. מח"ט 460 ידע היטב כי גדוד 196 יוכנס מצפון במקרה שפריצתו של כוח המח"ט מדרום לא תעלה בידו, ובעצמו ביקש מתא"ל ורדי לבצע את התיאום, משום שלא היה לו, למח"ט, קשר רצוף עם גדוד 196. ההוראה לגדוד 196 להיכנס ניתנה גם ברשת "כוח ורדי", רשת "פנס", ואם המח"ט, שלא היה בטנק, לא שמעה, קצין המבצעים דיבר עם מג"ד 196 על הכניסה דקות מספר לפני שאירעה. המח"ט טוען, לאחר מעשה, כי קצין המבצעים וקצין הקשר לא מסרו לו על כך כשחזר לטנק. כשמונה שנים לאחר האירוע שני הקצינים האלה טוענים כי אינם זוכרים אם מסרו לו או לא.⁸⁶ אומנם בין שני הכוחות ובין תא"ל ורדי היו בעיות קשר, אולם לא הם עמדו ביסוד ההפתעה של המח"ט. המח"ט ומג"ד 198 לא ידעו מתי בדיוק נכנס גדוד 196 לכפר⁸⁷ משום שעסקו בחילוץ הנפגעים.

לדברי המח"ט, דבר הכניסה לא נמסר לו מפי קציני הקשר והאג"ם של החטיבה, ובאותה עת חש שהמצב מסוכן משום שהייתה לו תוכנית מסובכת יותר לתיאום ולביצוע, תוכנית אשר לא תואמה, ככל הנראה, לפני הכניסה לכפר עם תא"ל ורדי וודאי שלא עם מג"ד 196, התקפת לפיתה של שני הכוחות מצפון ומדרום ומפגש בתוך הכפר. הדבר מסביר את המתח שנוצר אצל מפקדי כוח המח"ט כשנודע להם כי גדוד

⁸³ רשת "שח", שעה 35:19 [9 ביוני].

⁸⁴ שם, שעה 32:19 [9 ביוני].

⁸⁵ תחקיר מח"ט 460, עמ' 17, 14; חטיבה 460-אג"ם, מלחמת 'שלוש הגליל' דו"ח מח"ט 460, אל"ם חגי כהן, אוגוסט 1982, עמ' 21, 24–25; כנס לקחים של צה"ל, עמ' 73, 51–75. לעומת זאת, בריאיון עם כותב שורות אלה אמר סמג"ד 196 כי במפקדת הגדוד שררה ההכרה כי כניסתו מתואמת.

⁸⁶ במהלך 1989 בדק כותב דברים אלה את הסוגיה בשיחות עם המח"ט ועם שני קצינים.

⁸⁷ רשת "שח", שעה 33:19–34:19 [9 ביוני].

196 כבר נמצא בפנים: מעין תחושה של אי-תיאום מלא ואולי "בקושי נמנע אסון". לכן מג"ד 198, אשר לאחר כישלון הפריצה השלישית התכוון להיכנס לכפר עם פלוגה ל' בלבד, מאחר שמצבה של פלוגה כ' לא היה ברור, ועדיין לא ידע כי גדוד 196 בכפר, אמר למח"ט: "אני צריך לדעת מה קורה עם 2 [גדוד 196]. שלא נירה אחד על השני בפנים".⁸⁸

כאשר הודיע מג"ד 196 למח"ט כי הוא בכפר וכי השמיד את הטנקים בו, הורה לו המח"ט להישאר במקום ולהמתין לגדוד 198 שייכנס מדרום עם חי"ר, ושני הכוחות ימשיכו יחד צפונה. גישתו של המח"ט הייתה שיציאת גדוד 196 מהכפר עלולה לחייב את החטיבה בלחימה מחודשת עליו. מג"ד 196, שטען כי חיסל את כל הטנקים בכפר וכי השתלט עליו למעשה, התנגד לרעיון החבירה בתוך הכפר. כזכור, ירדה כבר חשכה, והוא חשש מירי אש לעברו ומהתנגשות בין שני הכוחות בתוך הכפר. מג"ד 198 שמדרום הצטרף לעמדה זו והציע למח"ט תוכנית חלופית: גדוד 196 יצא מדרום ולאחר מכן יעבור גדוד 198 את כל הכפר צפונה, "כי אם אני אכנס עכשיו, אני אסכן את 2 בצורה רצינית". המח"ט שקל אפשרות זו, אולם ההתפתחויות היו מהירות מן התכנונים.⁸⁹

עוד אלה מדברים, פגע נגמ"ש בִּי-אֶם-פִּי שהיה מחופר ממזרח לכביש בטנק ה"שוט" הרביעי בשדרה של גדוד 196. מפקד הטנק נהרג. הטען רץ לפנים והצטרף לטנק המ"פ, הראשון בשדרה. הנהג והתותחן מהטנק שנפגע הצטרפו לטנק קצין ההדרכה, החמישי, מאחור. טנק ה"נוכרי", שנשאר מאחור, נע בנסיעה לאחור לכיוון הכוח. טנק נוסף, בלתי מזוהה, הופיע מולו, ושני הכלים עמדו זה מול זה לרגע. ה"נוכרי" הקדים לזהות ופגע בטנק האויב. קצין ההדרכה, סגן יועד צור, זיהה את נגמ"ש האויב, המחופר ממזרח לכביש. קשה היה לו לתמרן בגלל הציר הצר, והוא כיוון את הטנק שלפניו שיזוז ויאפשר לו להניע למצב ירי. הוא פגע בנגמ"ש, והרשף מהירי פגע במפקד ובטען של הטנק שלפניו.⁹⁰ ההיתקלות האחרונה רק הגבירה את חששו של המג"ד מפני הישארות בתוך הכפר בחשכה, במה שנראה לו ולאנשי הכוח מארב נ"ט סורי. המג"ד היה משוכנע שכוחו עדיין נמצא בתוך הכפר ושהמרחק בינו ובין גדוד 198

⁸⁸ שם.

⁸⁹ שם, שעות 19: 35, 19: 40, 19: 37–[9 ביוני].

⁹⁰ מבצע של"ג – תחקירי קרבות, עמ' 42.

רב. למעשה, נמצא החוד של גדוד 196 כ-600 מ' אחרי הבתים הדרומיים של הכפר, ליד אזור המחצבה, בקרבת העיקול. המרחק בינו ובין גדוד 198, שמדרום לעיקול, היה כ-60 מ' בלבד.

מג"ד 196 הפציר במח"ט במפגיע כי יאשר לו לצאת מן הכפר משום שוירים עליו, בעת שהוא נתון בתוך מארב, ומשום שכוחו מהווה מטרות עומדות בלבד. נוכח בקשותיו אישר לו המח"ט לצאת דרומה: "תצא החוצה, אנחנו נחכה לך כאן". שניות לאחר מכן תיקן: "2 [גדוד 196], תמתין שניה".⁹¹ המח"ט ניסה ליצור קשר עם תא"ל ורדי:⁹² לדבריו, כדי לברר מה היו ההוראות שנתן זה האחרון למג"ד 196.⁹³ המח"ט, בניגוד לנוהלי הקשר, גם לא סיים את הוראותיו בתיבה "עבור", מה שהיה מחייב את המג"ד לאשר קבלת פקודה ועשוי היה לשפר את התיאום בין שני הכוחות. לפי עדותו של סמג"ד 196, שבטנק שלו ישב המג"ד, הם לא שמעו את הוראת המח"ט להמתין. מן העדויות עולה כי המג"ד עבר, בין אישור היציאה לתיקון, לרשת הגדודית, והורה למ"פ ו', המוביל: "רשאי לנוע".⁹⁴ הכוח פרץ דרומה, תוך כדי ירי, כמי שיוצא נגד אויב. מ"פ ו' פרץ ראשון ובהגיעו לקרבת העיקול, בשעה 19:45 בערך,⁹⁵ זיהה בטעות כטנק האויב את טנק ה"מרכבה" שנפגע בניסיון הפריצה השלישי של גדוד 198 ופגע בו. בהבהק שנוצר הבחין המ"פ כי פגע ב"מרכבה" וקרא: "חדל, יריתי על מרכבה!"⁹⁶ ייתכן שהדבר מנע פגיעה בטנקים של גדוד 198, שמדרום.

טנק מ"מ 1 של פלוגה כ' בגדוד 198, שיושביו חששו כי לפניהם פריצה סורית דרומה, פגע בצריח של טנק המ"פ. המ"פ ושלושה אנשי צוות נהרגו, בהם נהג ה"שוט" שנפגע בכפר. נהג טנק המ"פ נפצע קל. טנק שני, שאיגף את טנק המ"פ, נפגע גם הוא מידי פלוגה כ' בגלגל המתח, ונעצר, ללא נפגעים. טנק "שוט" נוסף עבר ולא נפגע. טנק הסמג"ד איגף את הטנק שלפניו, נפגע, ומג"ד 196 נהרג.

⁹¹ רשת "שח", שעה 19:42–19:41 [9 ביוני].

⁹² שם, שעה 19:43 [9 ביוני].

⁹³ מבצע שלי"ג – תחקירי קרבות, עמ' 42.

⁹⁴ כנס לקחים של צה"ל, עמ' 55–56. העדות לגבי מה שאירע בטנק המ"פ היא מפי הנהג רס אלו, שנותר בחיים. לגבי טנק המג"ד – מפי הסמג"ד. רבים מן המפקדים בחטיבה זכרו, לאחר מעשה, בטעות, כי המח"ט לא אישר את היציאה. ראה: תחקיר מח"ט 460, עמ' 15, 14; מבצע שלי"ג – תחקירי קרבות, עמ' 42; כנס לקחים של צה"ל, עמ' 63, 56; תחקיר מ"פ ל', עמ' 28. ברור גם כי דבריו של מג"ד 198 ("גם אני אומר את זה, אתה יכול לרדת. אני בכלל מוסתר, אני אסמן את עצמי גם" [רשת "שח", שעה 19:42]) הם הבעת הסכמה עם רצונו של מג"ד 196 לצאת, אולם הם אינם אישור יציאה.

⁹⁵ רשת "שח", שעה 19:45 [9 ביוני].

⁹⁶ מבצע שלי"ג – תחקירי קרבות, עמ' 42. לפי עדות נהג הטנק.

נהג טנק מ"פ ו', הצוער רם אלון, רץ אל הגדוד שממול והודיע לטנקים הראשונים שהם יורים על כוחותינו, ולפיכך הירי פסק. למעשה, נראה כי כבר מראשית הירי הבינו מפקדי הכוחות, כנראה, לא רק מרם אלון, כי הם יורים זה על זה ופקדו ברשתות הקשר לחדול מירי.⁹⁷

מפקד פלוגה 1, הסורית, ועימו ארבעה חיילים, הגיע ברגל פצוע למג"ד 397 שמצפון למשערא והודיע כי הפלוגה הושמדה.⁹⁸

משעה 19:40 – מאוחר מדי – העבירה תחנת ממסר למפקד "כוח ורדי" תמונה מפורטת על האירועים בעין א-תינה.⁹⁹ זו גם העבירה לרשת שלו את רשת גדוד 196, "דגן", בדיוק בזמן ההתנגשות בין הגדודים.¹⁰⁰ מייד לאחר ההתנגשות, בשעה 19:56, דיווח המח"ט, באמצעות הממסר, לתא"ל ורדי על כך. הוא ציין כי יש הרבה נפגעים וכי המצב מדרום לכפר מעורפל. תא"ל ורדי הורה לו להשתלט על עין א-תינה באמצעות החי"ר שברשותו (פלוגה מחטיבה 1, פלוגת חה"ן, פלוגת חרמ"ש וחלק מפלוגת הסיור החטיבתית). אולם מפקד הגיס ביטל את הוראת תא"ל ורדי, הורה להוציא את מי שאפשר מהכפר, לבדוק את מצב הנפגעים והנעדרים ול"נתק מגע לאגפים" (הצפוני והדרומי) ומסר כי הגיס יפעיל מטוסים על הכפר.¹⁰¹ המח"ט ביקש לדחות את הכנסתם, משום שבשטח היה חוסר ודאות לגבי הכוח היוצא מן הכפר. מפקד הגיס הסכים והורה שלא להימסר פעם שנייה, אלא להתרכז בהוצאת האנשים מן הכפר.¹⁰² מייד לאחר ההתנגשות ביקש המח"ט ממפקד הגיס שישלח לו כוח חי"ר כדי לחלץ נפגעים מן הכפר.¹⁰³ מפקד הגיס הציע למח"ט לשלוח כוח מן החי"ר שבידו לחילוץ. אולם המח"ט, שעוד באותו לילה ביקש להיכנס לכפר, סבר שלעניין זה מוטב שיוקצה כוח בפיקודו של מג"ד.¹⁰⁴ כוחות החי"ר שהפנו פיקוד הצפון והגיס לעין א-תינה הגיעו רק עם שחר (ראה להלן). מפקד הגיס הורה לתא"ל ורדי לרדת מאזור גזין על הציר לעין א-תינה, לארגן את הכוח שמצפון לכפר ולפקד על חילוץ מי שנותר, על פי

⁹⁷ רשתות "שח", שעה 19:45–19:51 [9 ביוני]; רשת "פנס", שעה 19:50–19:47 [9 ביוני].

⁹⁸ ארכיון אמ"ן, חקירת שבוי, מ"ד 12.7.82, 897/705/1.

⁹⁹ ראה לעיל על אודות ההוראות שניתנו בלילה הקודם, בבוקר ובצהרי אותו יום לממסר.

¹⁰⁰ רשת "פנס", שעה 19:49–19:40 [9 ביוני].

¹⁰¹ רשת "שח", שעה 19:49 [9 ביוני].

¹⁰² שם, שעה 19:58 [9 ביוני].

¹⁰³ שם, שעה 20:02 [9 ביוני].

¹⁰⁴ שם, שעות 20:50, 21:12–21:11 [9 ביוני], 00:06 [10 ביוני]; תחקיר מג"ד 198, עמ' 16.

המשוער, בכפר.¹⁰⁵ מפקדת תא"ל ורדי התמקמה באזור נ"ג 1565 לאחר כארבע שעות, מעט לאחר חצות. הוא עצמו היה בדרכו לעבר הכוח שמצפון לכפר, יותר משעה לאחר מכן. בדרך עדכנוהו מפקדת הגיס וקצין האג"ם של חטיבה 460 לגבי תמונת המצב: נפגעים, פינויים, תגבור כוחותיו והכוח הסורי באזור משערא–סהל משערא.¹⁰⁶ בשטח המשיך שאר הכוח מגדוד 196 – מג"ד 198, סמג"ד 196 וקצין ההדרכה של גדוד 196 – בתיאום המח"ט, לצאת מן הטנק שלו, אולם היציאה התעכבה בשל שיירת גדוד 198, שעמדה על הציר ופניה צפונה. הנפגעים חולצו, קיבלו טיפול רפואי ורוכזו בתאג"ד באזור צומת מיידון.

בשעות הקרובות ניסו המח"ט ומפקדי הכוחות, בהם אלה שמצפון לכפר, לברר את גודל הכוח שנכנס לכפר וכמה טנקים ולוחמים נשארו בו. אי-הבהירות נבעה בעיקר משום שלאחר מות המג"ד לא היה ברור למפקדי הכוח היוצא כמה טנקים נכנסו לכפר ומי נשאר על הציר שמצפון-מערב. כמו כן לא ידעו שבכוח הנכנס השתלמו טנקים מפלוגה ל', גדוד 198, שירדו עם הכוח מג'זין. לאחר כשלוש שעות בחטיבה התגבשה תמונה ארעית, שלפיה נשארו בכפר כשלושה–חמישה טנקים של כוחותינו. אולם טרם היה ברור באופן חד-משמעי אם כל חיילי הכוח שהיו בכפר יצאו, או אם נותרו בו נפגעים ואם האויב שהיה בכפר הושמד.¹⁰⁷ תא"ל ורדי אמר, לאחר מעשה, שבשלבם הראשונים לאחר ההתנגשות נוצר אצלו הרושם, מתוך ההאזנה לשיחות בין המפקדים ברשת החטיבה, כי בתוך הכפר "הסורים מחפשים פצועים ומחסלים אותם".¹⁰⁸ להתנגשות, לחילוץ, לטיפול בנפגעים ולאי-הבהירות הייתה השפעה קשה על מורל חיילי החטיבה, העייפים משתי יממות של לחימה. כמו להוסיף על המתח, בעוד הטנקים נחלצים דרומה, דיווח סמ"פ ז' מן החסימה שמצפון-מערב לכפר, כנראה ברשת הגדודית, כי הוא מזהה שיירה הנעה מצפון לדרום, עם אורות תת-אדומים. הרושם שקיבלו מפקדי הכוח של גדוד 196, ושאותו העבירו למח"ט, היה שהסורים מתגברים את הכפר מצפון.¹⁰⁹ המידע הועבר הלאה עד למפקדת פיקוד הצפון.¹¹⁰ מ"פ ז',

¹⁰⁵ רשת "שח", שעה 20:02 [9 ביוני]; ראה גם רשת "פנס", שעה 21:50 [9 ביוני] (הוראת רמ"ט הגיס).

¹⁰⁶ סיכום מהלכי "כוח ורדי", עמ' 15; רשת "פנס", שעות 21:45, 23:35 [9 ביוני]; רשת "שח", שעות 00:01, 01:15 [10 ביוני]; רשת "סופרמן", שעה 23:35 [9 ביוני].

¹⁰⁷ רשת "שח", בשעות הלילה, 9–10 ביוני, תכופות; כנס לקחים של צה"ל, עמ' 12–1366, 57.

¹⁰⁸ כנס לקחים של צה"ל, עמ' 12.

¹⁰⁹ רשת "שח", שעות 20:00, 20:53, 20:23, 20:10 [9 ביוני].

¹¹⁰ מחברות צוות היסטוריה, שעה 21:10 [9 ביוני].

שעדיין היה עם שלושה טנקים לפני המעבר אל הכוח שמדרום, הודיע למח"ט שהכוח מצפון מנהל קרב אש עם האויב, העובר לתוך הכפר, ודרש מהמח"ט לאפשר להם לצאת מהר, אחרת "יהיה פשוט טבח!"¹¹¹ – המחשה למתח הנפשי ששרר בין המפקדים ובין החיילים שהיו במקום.

בבירור שערך המח"ט עם סמ"פ ז' עלה שמדובר בתנועה של כוחות סוריים מצפון וממזרח למשערא.¹¹² המח"ט הורה לסמ"פ ז' ולמ"פ החי"ר להציב חסימה לעבר הצומת שמצפון לעין א-תינה כדי למנוע תגבור סורי מכיוון משערא.¹¹³ מפקד הגיס הבהיר למח"ט כי ידוע על תנועה של כוחות סוריים באזור, אך "זה לא אומר שהם נעים אליך".¹¹⁴ מכל מקום, הגיס הנחית אש חת"ם על משערא כדי למנוע מהסורים להתקדם דרומה.¹¹⁵

במהלך הלילה המשיכה החסימה מצפון לזהות את תנועת הסורים מצפון ופתחה באש לעבר הצומת והציר למשערא, אולם לא נתקלה באויב.¹¹⁶ החטיבה הקדישה את הלילה להתארגנות, לטיפול בנפגעים ובמורל הקשה של הלוחמים ולמנוחה קצרה.

¹¹¹ רשת "שח", שעה 20:12 [9 ביוני].

¹¹² ראה להלן תגבור הגדוד בפלוגה 1 של גדוד 387 וחזרת פלוגה 3 מגדוד 397 מסהל משערא והחזרתה למקום.

¹¹³ רשת "שח", שעות 20:56, 21:04 [9 ביוני].

¹¹⁴ שם, שעה 9 [20:18 ביוני], ראה גם שעה 21:04 [9 ביוני].

¹¹⁵ שם, שעות 20:22, 20:51 [9 ביוני]; תחקיר מח"ט 460, עמ' 17.

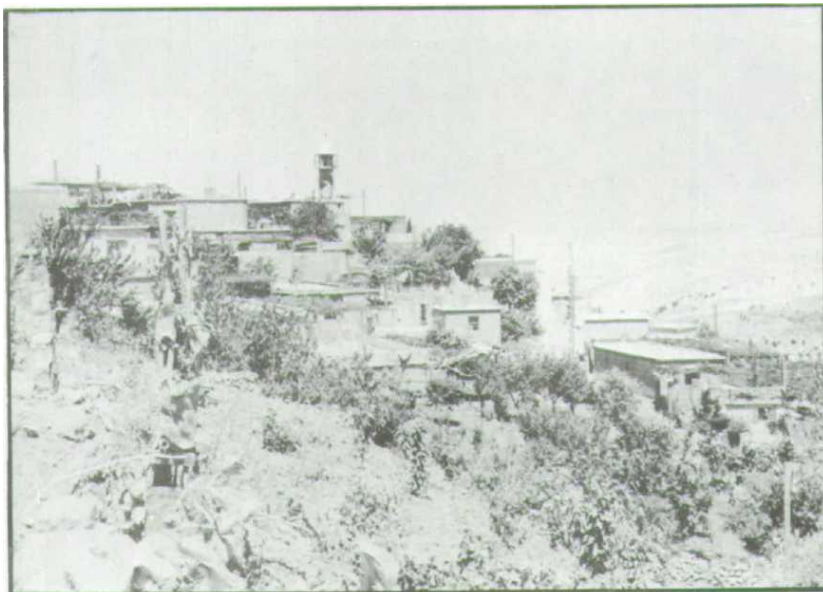
¹¹⁶ רשת "שח", במשך הלילה, תכופות.

איור 7:

תצלומי הקרב על עין א-תינה

עין א-תינה – מבט העיקול הדרומי (ציר "שבתון" מתג 20)

בתוך הכפר, במרכז – המסגד (התמונות באוסף זה באדיבות שמואל שש, אלא אם צוין אחרת).

גדוד 196 נע על ציר ג'זין-עין א-תינה-"סוסנוביץ"
(באדיבות אבי אשכנזי)

הטנק הסורי הראשון שהשמיד גדוד 196 באמצעות טנק "נוכרי"
בצילום זה כבר הוסט הטנק לצד הדרך, וקנהו מופנה צפונה במקום דרומה

המארב המערבי – הנגמ"ש הקרוב לדרך

המארב המערבי – הנגמ"ש הקיצוני מערבי

המארב המזרחי – אחד הטנקים

המארב המזרחי, טנק פגוע

העיקול הדרומי במבט קרוב מצפון

טנק מ"פ ו' לאחר פגיעה

9–10 ביוני 1982 – לקראת קרב השב"ש הגיסי;

ראשיתו של "כוח יוסי"

השמדתם של טילי קרקע-אוויר ב-9 ביוני אחר הצהריים מציינת את ראשיתה של ההתנגשות בין עיקר כוחותיו של גיס 446 לכוח הסורי בבקעת הלבנון, ובהרחבה – הלחימה הכוללת בין צה"ל לצבא הסורי בלבנון. בעקבות ההתקפה על הטילים שיגרו הסורים, בשעות אחר הצהריים, את חטיבת השריון 47 מחמאה שבסוריה לאזור ריאק-שתורא, ככוח עתודה להתקפות-נגד בבקעת הלבנון. כמו כן שיגרו ארבע סוללות מחטיבת טק"א 75, מרמת הגולן, לרכסים שממזרח לבקעת הלבנון. ב-10 ביוני בשעות 00:50–01:02 בלילה תקפו מטוסי חיל האוויר את חטיבת השריון בתחום לבנון, ואחד מגדודיה נפגע קשה. שאר החטיבה המשיכה לנוע ליעדה.¹¹⁷

בליל 9–10 ביוני הגיע הפיקוד הסורי העליון למסקנה כי צה"ל תוקף בבקעת הלבנון בצירי האורך הראשיים שממזרח לליטני בשלוש חטיבות שריון מוגברות: חטיבה אחת בשני צירים – בציר שממזרח לליטני ובציר שעל רכס ביר א-דהר; חטיבה על הציר המרכזי מחאצביא לכפר מִשְׁפִּי; וחטיבה על "דרך הכפרים" או על "דרך ערפאת" מעין עייאת לראשיא אל-ואדי. גם אם הפיקוד העליון הסורי טרם היה מודע למשמעות של הקרב בעין א-תינה לגבי מגמות צה"ל ממערב לליטני, מח"ט 76 היה מודע לכך.

ב-9 ביוני אחר הצהריים התקדמו כוחות הגיס צפונה להבקיע את מערך דיוויזיה 1, בהתאם להוראות פיקוד הצפון ומפקדת הגיס. בערבו של אותו יום ניהלו שתי אוגדות של הגיס קרב עם קו המוצבים הקדמיים של המערך הסורי העיקרי. חטיבה 460 מ"כוח ורדי" באזור עין א-תינה; אוגדה 90 בקו יוחמור אל-בקע–ליבאיא–חוש א-דניבה. מכל אלה רק הכניסה לליבאיא נפלה בידי הגיס – בידי חטיבה 943, וזו נתקעה באותו לילה כשהגיס נמצא 3 ק"מ מצפון, בפתחת "האמבטיה של ביאנור". אוגדה 252 התייצבה מדרום לעין עייאת, עדיין רצועת האבטחה הסורית. כוח סמח"ט 1 השתלט בערב על מתקני הטלוויזיה של ג'בל ברוך. בלילה חברה אליו חטיבת חיר"ס נ"ט 409.

¹¹⁷ פעילות חיל האוויר, עמ' 645, 127; הכסי"ב במבצע שלי"ג, עמ' 74. עניין גודל הנזק שנגרם לחטיבה הסורית עדיין טעון בדיקה.

מפקדת הגיס הטילה עליהם להשתלט על מכ"ם ג'בל ברוך עוד באותו ערב, אולם לבקשתו של סמח"ט 1 נדחתה המשימה למחרת בבוקר.¹¹⁸

בליל 9–10 ביוני הורתה מפקדת הגיס לכוחותיו להבקיע, ביום המחרת, את מערך דיוויזיה 1, להשמיד את האויב ולפתוח את הצירים צפונה, עד קו עייאת אל-פוח'אר – ג'וב ג'נין, באמצעות שלוש אוגדות – 252 במזרח, 90 במרכז ו"כוח ורדי" – על הציר שממערב לליטני. על פי הפקודה הגיסית המסכמת, מאותו לילה ייקבע ה"ש" בנפרד.¹¹⁹ מפקדת הגיס הטילה על "כוח ורדי" להשתלט על עין א-תינה ולהמשיך צפונה. רמ"ט הגיס הבהיר לתא"ל ורדי כי הנטייה במפקדת הגיס היא (כמו בצהרי היום הקודם – ראה לעיל) להמשיך לנוע ממערב למאגר קרעון.¹²⁰ אולם לכוח לא ניתנה משימה מפורשת לאחר משערא – צפונה או מזרחה. פקודת המבצע הגיסית ל-10 ביוני מורה ל"כוח ורדי" לכבוש את "אדזל" (עין א-תינה) ולהיות בכוננות לתנועה צפונה, לפי פקודה.

פיקוד הצפון והגיס ציפו באותו לילה כי בקרב השריון בשריון שלמחרת תגן דיוויזיה 1 על הצירים שלאורכם נערכה, כאשר חטיבה 76 – על הצירים שממזרח וממערב לליטני.

במפקדת גיס 446 בשעות הערב המאוחרות התגבשה החלטה למסור לתא"ל יוסי פלד חלק מ"כוח ורדי" ולהטיל עליו, תחת פיקוד תא"ל ורדי, את ההשתלטות על עין א-תינה ואת המשך משימות "כוח ורדי". לתא"ל פלד לא נמסרה משימה מפורטת, או כדברי סגנו, אל"ם חיים ברק: "המשימה – לפתוח את הציר 'שבתון', בלי פקודה מסוימת איך לעצור, אלא הכול לפי ההתפתחויות".

הכוחות שהוקצו לתא"ל פלד היו גדוד השריון 77 מחטיבה 7, מתוגבר בפלוגת הנדסה; גדוד חיר"ם מילואים 8150 מחטיבה 623; וכוח מגדוד מטכ"ל 9618. הגדוד הראשון כבר הגיע בערב לקרבת עין א-תינה, והאחרים היו בדרך אליו. תא"ל פלד, אשר עמד להתמנות לסגן מפקד המכללה לביטחון לאומי, היה מאותם מפקדים שלא

¹¹⁸ על מהלכי הגיס ראה: סא"ל אריה בלאו, גייס 446 – המערכה נגד הצבא הסורי בבקעת הלבנון, 10–11 יוני 1982, המכללה הבין זרועית לפיקוד ולמטה, ינואר 1985, עמ' 22–24, 49–50; מבצע 'שלום הגליל', מהלכי הגייס, עמ' 21, 29. על כוח סמח"ט וחטיבה 409 ראה בדיון על אודות הקרב במחקרו של יקר, המערכה על מערך ג'זין.

¹¹⁹ יקר, המערכה על מערך ג'זין.

¹²⁰ רשת "פנס", שעה 23:55 [9 ביוני].

ניתן להם תפקיד במבצע ואשר עברו במפקדות הצפון בתקווה כי תימצא להם משימה. במפקדת הגיס מצאה.

ב-9 ביוני בשעה 23:55 בערך הודיע רמ"ט הגיס לתא"ל ורדי על הקמת כוח המשנה החדש ועל משימתו וכן כי חטיבה 460 תישאר במקומה, מדרום לעין א-תינה "להתארגנות כוללת" וכי "קצין בכיר" אמור להגיע במסוק לאזור צומת מיידון, הוא יחבור בתחילה למח"ט 460 ולאחר כיבוש עין א-תינה יחבור לתא"ל ורדי. עוד קודם לכן, בשעה 23:12, הורה רמ"ט הגיס למח"ט 460 להכין שני נגמ"שים עבור תא"ל פלד. זה האחרון הגיע במסוק לאזור צומת מיידון עם חלק ממפקדי גדוד 9618, ב-10 ביוני בשעה 03:00 בערך.¹²¹

במהלך הלילה הגיעו, כאמור, לאזור עין א-תינה כוחות נוספים: גדוד השריון 77, מתוגבר בפלוגת הנדסה, אשר עמד במרכז צח"ם 769 לכבוש את דרום מערך ג'זין, יצא לאחר השעה 18:00 [9 ביוני] מריחן לעבר עין א-תינה. על פי הוראת רמ"ט הגיס, השאיר המג"ד את רוב הגדוד באזור אל-קטרני והמשיך עם התאג"ד ועם פלוגת טנקים שלו לכיוון חפ"ק מח"ט 460. בשעה 21:15 יצר קשר עם המח"ט, ובהוראת זה האחרון התפרס עם התאג"ד שלו באזור צומת מיידון וקיבל את האחריות לארגון הטיפול בנפגעים ולהנחתת המסוקים המביאים תגבור ומפנים נפגעים.¹²² כוח של שבעה לוחמים על גבי שני גיפים, שהועמד תחת פיקוד תא"ל ורדי, הגיע בשעות הערב לאזור הציר המפותל הצופה על עין א-תינה ממערב. מח"ט 460 הורה למפקד הכוח לקבל פיקוד על מחלקת הטנקים ועל פלוגת החי"ר שנמצאו במשימות חסימה מצפון-מערב לכפר ולחלץ את הנשארים בכפר. אולם משהתברר לו נטל הכוח, מינה אותו למפקד החסימה כלפי צפון.¹²³

¹²¹ תחקיר תא"ל פלד, עמ' 9,7; תחקיר סגן מפקד "כוח יוסי", 6.6.83, עמ' 36-38; המכללה לביטחון לאומי-לשכת המפקד, סיכום מהלכים, "כוח יוסי" 13.10.82, (להלן: סיכום מהלכים, "כוח יוסי"), עמ' 1; רשת "שח", שעה 23:12 [9 ביוני]; רשת "פנס", שעות 21:50, 23:56-23:55 [9 ביוני]; פיקוד צפון-אג"ם, ריכוז הודעות שהגיעו מפיקוד צפון בין התאריכים 23.8.82 - 6.6, שעה 23:00 [9 ביוני] (להלן: ריכוז הודעות).

¹²² רשת "סופרמן", שעות 9 [25:17, 12:15-11:15 ביוני]; רשת "פנס", שעה 17:36 [9 ביוני]; רשת "שח", שעות 10:22, 15:21 [9 ביוני]; תחקיר מג"ד 77, עמ' 21. ראה גם בדיון בקרב במערך ג'זין. לפי רשת "סופרמן", שעה 04:24 [9 ביוני]. בשעות הלילה נמצא סמג"ד 77 באזור הצומת שמדרום לכפר חונה. ¹²³ רשת "שח", שעות 10:21, 41:21-50:21 [9 ביוני]; תחקיר תא"ל ורדי, עמ' 5. ידוע כי לאחר התקפת חיל האוויר על כוחותינו בביר אל-חרב, ב-8 ביוני בערב הודיע סגן מפקד הגיס לתא"ל ורדי כי בכוונתו לשגר חוליה מן היחידה. רשת "סופרמן", שעה 18:40-18:19 [הערות השוליים במקור מופיעה כ-181946]. לכותב שורות אלה טרם ידוע כיצד הגיע הצוות למקום.

גדוד החיר"ם 8150, מילואים, מחטיבת החיר"ם 623 ובפיקוד סא"ל נחשון ישראלי, נע במהלך היום לעבר ג'זין כדי לחבור לחטיבה 514. מג'זין שיגרה מפקדת הגיס אותו דרך אל-קטרני לעין א-תינה. זו הורתה למג"ד ולמפקד "כוח ורדי" להכניס את הגדוד לעין א-תינה בלילה, ואם לא יגיע בזמן – באור יום.

חטיבת השריון 514, מופחתת, אשר אמורה הייתה גם היא לרדת ממקום היערכותה, ממערב לג'זין, לעין א-תינה הושארה במקום. בבוקר הופנתה למעצר א-שוף ומזרחיה, בעקבות חטיבת חיר"ם נ"ט 409, בציר הירידה לבקעה. גדוד החיר"ם נע דרך אל-קטרני, וב-10 ביוני בשעה 05:00 בערך הגיע אל מצפון לצומת מיידון.¹²⁴

¹²⁴ תחקיר מג"ד 8150, עמ' 2-3; רשת "שח", שעות 22:57 [9 ביוני], 02:34 [05:3610 ביוני] ובשעות הלילה; רשת "פנס", שעות 23:00, 22:48, 23:33, 23:56 [9 ביוני]; רשת "סופרמן", שעה 22:49 [9 ביוני].
באשר לחטיבה 514 ראה: תחקיר המח"ט, עמ' 12.8–

10 ביוני 1982 – כיבוש מערך דרום-מערב קרעון

ב-10 ביוני בגזרות המערבית והמרכזית נמשכו מאמצי כוחותינו להשלים את המשימות שהוטלו עליהם: בגזרת החוף התקדמה אוגדה 96, מתוגברת בכוחות מאוגדה 36, צפונה, תוך לחימה בכוח סורי ובמחבלים שהיו ערוכים בדרום ביירות; אוגדה 162 המשיכה לחתור לכביש ביירות–דמשק ובאזור עין דארה הגיעה ל-5 ק"מ מן הכביש; אוגדה 91 המשיכה לסרוק את האזורים שנכבשו מידי המחבלים, בעיקר לאורך רצועת החוף, ולטהרם.

עם שחר החלו כוחות גיס 446 לתקוף שוב את המערך הסורי העיקרי בבקעת הלבנון. עד אחר הצהריים דחקו הכוחות בקרב שב"ש (שריון בשריון) את דיוויזיה 1 הסורית עד לקו ג'וב ג'נין–כמוז א-לוז ולמרחב ראשיא אל-ואדי–כפר קוק. בשעות אחר הצהריים והערב יצר "כוח יוסי", כוח מאולתר בגודל של אוגדה, איום ממערב על הדרג השני של הדיוויזיה הסורית ואפשרות, שלא נוצלה, להגיע במהירות לכביש ביירות–דמשק.

המפקדות לקראת ההתקפה

בבוקר נמצאו המפקדות והכוחות ערוכים להמשך לחימה. לחפ"ק "כוח ורדי" הממוקם באזור נ"ג 1565, ממערב לעין א-תינה, הייתה שליטה בראייה ובקשר על כוחותיו. תא"ל ורדי ומפקדתו ניהלו ישירות את המשך הלחימה, ברמה האוגדתית. לרשותו הועמד סיוע אווירי, אשר הופעל בשעות הבוקר והצהריים על יעדים קרובים, מדרום-מערב למאגר קרעון, ורחוקים יותר – ממזרח למאגר, בין סוחמור לג'וב ג'נין. ב-10 ביוני בשעה 07:28 לרשות הכוח התייצבו שני מסוקי תקיפה, אשר הופעלו בסיוע צמוד במשערא ומדרום לסכר קרעון. לאלה הצטרפו במשך היום מסוקי תקיפה נוספים. בסך הכול תחת פיקוד "כוח ורדי" הופעלו 12 מסוקים כאלה משני צידי המאגר, נגד כוחות חטיבה 76 במערכת ובנסיגתם צפונה. לאלה נוסף סיוע ארטילרי, שהקצה הגיס.¹²⁵ תצפית ארוכת טווח וחוקרי השבויים שהתייצבו במפקדת "כוח ורדי" בבוקר היום הקודם, לא היו לעזר גם ביום הזה. את הכוונת המטוסים והתצפיות ריכו סגן מפקד "כוח ורדי".¹²⁶

¹²⁵ סיכום מהלכי "כוח ורדי", עמ' 15–17; רשת "פנס", שעות 19:13–33:07 [10 ביוני].

¹²⁶ סיכום מהלכי "כוח ורדי", עמ' 12–13, 15–17; רשת "פנס", 10 ביוני, תכופות. ראה גם להלן, על דיווחי המודיעין.

לתא"ל פלד, שעמד בראש כוח של חטיבה מופחתת, ובו גדוד שריון 77 וגדוד חיר"ם 8150, הייתה מפקדה מצומצמת, על גבי נגמ"שים – נגמ"ש המודיעין של חטיבה 460 ונגמ"ש מפקד הסיוע החטיבתי של חטיבה 460, עם המס"ח עצמו. במהלך הלחימה, תחת פיקוד תא"ל ורדי, קיבל תא"ל פלד הוראות ומידע מתא"ל ורדי וממפקדתו והסתייע ביחידות המטה של הגדודים הכפופים לו.¹²⁷

ההשתלטות על עין א-תינה¹²⁸

עם שחר החלה ההתקפה על עין א-תינה, בפיקודו של מח"ט 460. התוכנית הראשונית של מפקדת הגיס, תא"ל ורדי והמח"ט, הייתה שגדוד 77 יבצע את ההתקפה. אולם משהתברר כי עיקר הגדוד נמצא הרחק מאחור, באזור אל-קטרני, הוטלה המשימה – גם "מסיבות מורליות" – על מג"ד 198, שעיקר הכוח בידו הייתה פלוגה ל', טנקי "שוט". תא"ל פלד, עם שני גדודיו, אמור היה לסייע במקרה שמח"ט 460 ייתקל בקשיים ואמור היה לתקוף את משערא.

מעט לפני השעה 04:00 [10 ביוני] הונחתה אש ארטילרית על דרום עין א-תינה ועל הצומת שמצפון לכפר. בשעה 04:18 הורה מפקד הגיס למח"ט לתקוף את הכפר מייד. עם אור ראשון עלה המג"ד לתצפית מדרום, והטנקים פתחו באש לעבר הטנקים והנגמ"שים שזוהו בכפר. גדוד 198 השתלט על הכפר עד השעה 05:50 לכל המאוחר,¹²⁹ ללא התנגדות. בסריקה שערכה פלוגת הסיור התברר כי בלילה הקודם נותר בכפר רק טנק אחד, "שוט", פגוע, ובו נהרג הנהג.¹³⁰ גדוד 198 החל במגע אש עם משערא.

כיבוש משערא¹³¹

לאחר ההשתלטות על עין א-תינה נטל תא"ל פלד את הפיקוד על המשך הלחימה, תחת פיקוד תא"ל ורדי. גדוד החיר"ם וגדוד השריון שלו עברו את עין א-תינה, לקראת

¹²⁷ תחקיר תא"ל פלד, עמ' 8–9; סיכום מהלכים, "כוח יוסי", עמ' 1; רשת "פנס", שם.

¹²⁸ על אודות התקפת הבוקר על עין א-תינה ראה בעיקר תחקיר מג"ד 198, עמ' 11–12; רשת "שח", שעות 03:30–06:30 [10 ביוני]; רשת "פנס", שעות 01:05–04:29 [10 ביוני]; סיכום מהלכים, "כוח יוסי", עמ' 1.

¹²⁹ רשת "שח", שעה 05:38 [10 ביוני] לפי דו"ח מל"פ צפון, בשעה 100538 בפיקוד הצפון כבר התקבלה הודעה מן הגיס שלפיה עין א-תינה בידינו (ראה: ריכוז הודעות).

¹³⁰ שם, שעה 06:56–06:57 [10 ביוני].

¹³¹ על הקרב במשערא ראה: תחקיר סגן מפקד "כוח יוסי", עמ' 38–39; סיכום מהלכים, "כוח יוסי", עמ' 1; תחקיר תא"ל פלד, עמ' 1–2; תחקיר מג"ד 77, עמ' 24–32; תחקיר מג"ד 8150, עמ' 3–6; תחקיר מג"ד 198, עמ' 12–13; סיכום מהלכי "כוח ורדי", עמ' 15–17; שמעון מנואלי, חטיבה שבע במערכת

ההתקפה על משערא. בשעה 06:05 הודיע תא"ל פלד למפקד הגיס כי הכוח נמצא באזור עין אל-פוח'אר שמדרום למשערא. פלוגת טנקים התמקמה מצפון, בפאתים הדרומיים של העיירה. חלק מהכוח שב משם בשעה 07:45 והתמקם באזור נ"ג 1135, כקילומטר וחצי מדרום לעיירה.¹³² חטיבה 460 עברה דרומה, לאזור צומת מיידון, להתארגנות. כוח מגדוד 9618, שהגיע בלילה עם תא"ל פלד, התפנה בשעה 10:00 בערך במסוקים, מאזור אותו צומת.¹³³

בנוהל קרב קצר קבעו תא"ל ורדי, תא"ל פלד והמג"דים תוכנית התקפה על משערא. גדוד 198, דהיינו פלוגה ל', יתפוס עמדות חיפוי במבואות הדרומיים של העיירה. לאחר הנחתה ארטילרית ואווירית מסיבית על הכפר ועל האויב מדרום למאגר יתקוף גדוד החיר"ם, מתוגבר בפלוגת טנקים, את העיירה ברגל, באיגוף מערבי, מן השטח השולט: גדוד השריון 77 יפרוץ לאורך הכביש החוצה את המפלס העליון של העיירה.¹³⁴

באשר למידע שהיה בידי הכוח התוקף, עוד בלילה היה ידוע לו, כאמור, כי המערך הגדודי תוגבר בכוח טנקים. טרם התקיפה בעין א-תינה ובמהלכה אותרו שבעה טנקים ונגמ"שים במשערא ומדרום לה (פלוגה 2 ושרידי פלוגה 1) ו-17 טנקים באזור נ"ג 856, ממזרח לעין א-תינה.¹³⁵ (שתי הפלוגות באזור תלת א-זעריר וצפונה), שיצרו איום של התקפה מן האגף.¹³⁶

בשעה 08:05 [10 ביוני]¹³⁷ מסר מפקד "כוח ורדי" לתא"ל פלד כי באוכף שבין דהר מיירי לעריד אל-הווא ("אדומים" 6812 ו-6815 במפת הקוד), ממזרח לציר שעליו עמד הכוח שלו, הציבו הסורים כוח נ"ט המכוון, כנראה, נגדו. לקראת הכניסה למשערא

"שלוש הגליל", מקח"ר, ינואר 1985, (להלן: מנואלי, חטיבה שבע) עמ' 37–39; רשתות "שח" ו"פנס" בשעות הרלוונטיות.

¹³² ראה תצלומי האוויר שנערכו בשעות 07:45, 08:55 [10 ביוני].

¹³³ רשת "פנס", שעה 09:58 [10 ביוני]; רשת "שח", שעה 10:015 [10 ביוני]; כנראה גם רשת "סופרמן", שעות 09:40, 10:53 [10 ביוני]. רמ"ט הגיס הגיע עם המסוקים ונפגש עם מח"ט 460. ראה: רשת "שח", שעה 11:15 [10 ביוני]. לפי שעה לא ברור מה היו מעשי תא"ל מצנע במקום. מכל מקום, בשעות אחר הצהריים עדיין הוא נמצא בצומת מיידון ומבקש לשגר מסוק שיפנה אותו משם. לבסוף הוא חולץ בכלי רכב גלגלי על הציר העולה מא-תינה לגיזין. בשעה 19:26, לראשונה מאז הבוקר, הרמ"ט מופיע ברשתות הקשר כדובר מפקדת הגיס: רשת "סופרמן", שעות 15:01–19:26. במחקר שנערך על אודות מפקדת הגיס יש מקום לעמוד על מעשיו של רמ"ט הגיס ביום הלחימה העיקרי.

¹³⁴ סיכום מהלכים, "כוח יוסי", עמ' 1.

¹³⁵ רשת "פנס", שעות 05:03, 05:09, 05:20, 05:30 [10 ביוני].

¹³⁶ שם, שעות 07:15, 07:28 [10 ביוני]. גם ממידע שהעבירה אוגדה 90 או חטיבה 623 – "השכנים ממזרח".

¹³⁷ שם, שעה 08:05 [10 ביוני].

ובמהלך הלחימה ניתנה לתא"ל פלד, באופן שוטף, תמונת מצב מקיפה ומפורטת לגבי כוחות חטיבה 76, בכלל – שחלקם כבר נמצאו בנסיגה – ולגבי אלה שבמשערא,

בפרט.¹³⁸

פלוגה ל' התמקמה מדרום לעיירה לחיפוי. גדוד החיר"ם איגף ממערב, השמיד פלוגת טנקים ופלוגת צנחנים אחת, עם הסמג"ד, מדרום-מערב לכפר, ככוח עתודה. הפלוגה המסייעת הציבה את המרגמות לחיפוי. מחלקה נ"ט, "דרגון", ומחלקת טנקים התמקמו גם הן מעל הכפר ממערב. המג"ד צפה במשקפת על העיירה, לדבריו כשלושת רבעי שעה. נוסף על כך על הכפר הופעלו אש ארטילרית ומסוקי תקיפה. באשר להתקדמות ממשערא צפונה היה תא"ל פלד זהיר. "בציר שלי אל תצפה [לתא"ל ורדין] לריצות. זה עוד כפר ועוד כפר ועוד כפר".¹³⁹

הכניסה לכפר הייתה אמורה להתחיל בשעה 07:00, אולם בשל עיכוב החלה התקפת מטוסי חיל האוויר לאחר כשלוש שעות, משעה 10:00 עד 10:30.¹⁴⁰ לאחר הרעשה ארטילרית ואווירית תקף מג"ד החיר"ם עם שתי פלוגות צנחנים ממערב. גדוד השריון נתקל בקשיים בהתקדמות בציר העליון, המערבי, ותא"ל פלד הכניסו לציר הנמוך, המזרחי. התנועה בכפר הייתה על פי קווי דיווח,¹⁴¹ ומסך אש של מטוסים, של ארטילריה ושל מסוקי תקיפה ליווה את הכוח מלפנים. בשעה 11:01¹⁴² דיווח תא"ל פלד כי הכוח הגיע למרכז הכפר. בשעה 11:30 בערך¹⁴³ דיווח כי סיים את הלחימה בכפר והמשיך צפונה. לפי דיווחי כוחותינו, בכפר הושמדו 11 טנקי טי-62 ושלושה נגמ"שי בן-יאם-פ.י.¹⁴⁴ לכוחותינו לא היו נפגעים.

¹³⁸ שם, שעות 08:00–12:00 [10 ביוני].

¹³⁹ שם, שעה 08:34 [10 ביוני].

¹⁴⁰ שם, שעות 05:18, 07:10, 10:02, 10:13, 10:37 [10 ביוני]; ראה גם סיכום מהלכים, "כוח יוסי", עמ' 1; תחקיר מג"ד 77, עמ' 23.

¹⁴¹ שם, שעה 08:34 [10 ביוני].

¹⁴² שם, שעה 11:01 [10 ביוני].

¹⁴³ שם, שעות 11:12, 11:59 [10 ביוני]; רשת "שח", שעה 11:51 [10 ביוני].

¹⁴⁴ ראה הערה 142. בשל קשיי פיענוח טרם אותרו כלים פנועים אלה בתצלומי האוויר מאותם הימים. מנואלי (בספרו חטיבה שבע, עמ' 39) מציין שישה טנקים ומספר נגמ"שים. הנושא עדיין בבדיקה. אחד הנגמ"שים היה מפלוגת הסיור החטיבתית הסורית. הוא שוגר בלילה הקודם מיוחמור אל-בקע כדי להביא לשם כוח חי"ר נגד הצנחנים של חטיבה 623, אשר הבריטים זיהו אותם. כמו כן הושמד במקום תול"ר של מחבלים.

הירי על כוחותינו

עוד במהלך הלחימה על משערא הורה מפקד הגיס לתא"ל ורדי וזה לתא"ל פלד להמשיך צפונה עד עיתנית ובב מרע ולהפנות כוח טנקים מן הצומת שמצפון למשערא מזרחה, אל אזור רכס ג'בל סעד וערד א-רסי ("מוזיאוני" 1 ו-2 במפת הקוד). הכוח הזה נועד להוות חסימה עד כוח האויב שמדרום למאגר, העלול להפריע למעבר צפונה.¹⁴⁵ תא"ל ורדי הוסיף כי אל לכוח הפונה מזרחה לעבור את הרכס הנזכר לעיל.¹⁴⁶ פלוגה ח', 5 טנקים, של גדוד 77 ובפיקוד הסמג"ד, שוגרה מזרחה. משעה 12:00 עד 12:25 פגעה הפלוגה בשני טנקי "מגח", טנק המ"פ וטנק המ"מ – שאותם זיהתה בטעות כטנקי טי-55 של פלוגה ז' מגדוד השריון 572 שבחטיבת השריון 943 – בדהר אל-ביידר שממזרח הליטני. מהירי נהרגו חמישה חיילים. הפלוגה שנפגעה הייתה מסופחת לכוח מח"ט 623, אשר באותו בוקר התקדם מיוחמור אל-בקע צפונה, על הציר שממזרח לליטני. מחלקה של הפלוגה שוגרה, עם פלוגת החה"ן של חטיבה 623, לאחר כיבוש סוחמור למתחם דהר אל-ביידר. בשעה 12:00 החלה המחלקה לעלות מכיוון דרום-מזרח למתחם הריק מאויב שעליו היו שני טנקי טי-62 ונגמ"ש בִּי-אֶם-פִּי נטושים ופגועים. תוך כדי עליית הטנקים נפגעו שני הכלים הראשונים. אחד מהם התפוצץ, וחמישה לוחמים נהרגו.

נראה כי ברקע התקרית עומדים זיהוי לא נכון של הטנקים הנפגעים, ייתכן משום שזוהו עם רק"ם האויב שנשאר במקום, ייתכן בשל חוסר תיאום מספיק בין הכוחות משני צירי הליטני או בשל צפיפות רבה של כוחות, ממוכנים ומשוריינים, של צה"ל ושל אויב, משני עברי הנהר. נוסף על שני הכוחות משני העברים בשעות הבוקר נמצא ביניהם ומדרום-מערב לסכר קרעון עיקרו של גדוד 397, מתוגבר, הסורי. באותו בוקר כבר היו כמה מקרים שבהם ירתה חטיבה 460 לאחר השתלטות על עין א-תינה, מזרחה, מחשש מפני הטנקים הסוריים. פעמים מספר דרשו מפקדות אוגדה 90 והגיס מהחטיבה וממפקדת "כוח ורדי" לחדול מלירות לאותו כיוון, כדי שלא לפגוע בכוח מח"ט 623.

מצד אחר, גם כוח מח"ט 623 והמפקד הממונה עליו, סגן מאו"ג 90, אל"ם רן שריג, התקשו לזהות את הכוחות ממערב לנהר, ולשם כך הסתייעו במפקדת הגיס. במקרה

¹⁴⁵ רשת "פנס", שעות 10:38, 10:46, 11:13, 11:42 [10 ביוני].

¹⁴⁶ שם, שעה 11:42 [10 ביוני].

אחד, בשעה 08:22 [ביוני] אמר סגן מפקד הגיס למפקד הגיס כי הכוח שבעריד אל-הווא הוא של צה"ל. המדובר, ככל הנראה, במארב נ"ט סורי שהתמקם, כאמור, באזור.

בשעות הצהריים (בשעה 12:16–12:22 בערך), בעת התקרית בין כוחותינו, דיווח סגן מאו"ג 90 לסגן קצין אג"ם הגיס כי דהר אל-ביידר בידו וכי הוא מזהה כלי רכב רבים באזור שמדרום לסכר קרעון. סגן קצין האג"ם הורה לו לכוון מטוסים למקום, ובעקבות זאת התפרץ קצין האג"ם של "כוח ורדי" לרשת הקשר של הגיס והודיע לדוברים כי באזור שבו מדובר מצויים כוחות "כוח ורדי", דהיינו פלוגה ח' של גדוד 77. בעקבות זאת מסר תא"ל ורדי לאל"ם שריג על מצבו ממערב לליטני, והשניים קבעו (או חזרו וקבעו) את הנהר כגבול הגזרה ביניהם. הם עדיין לא היו מודעים לתקרית בין כוחותיהם.

שעה קלה לאחר התקרית (בשעה 13:00–13:09) התיר קצין האג"ם של הגיס לקצין האג"ם של חטיבה 623 לירות לעבר אזור נ"ג 861 ("סגול" 7817 במפת הקוד), מצפון לתלת א-זעריר ובאגף "כוח ורדי", במקרה שיזהה שם כוחות אויב, תוך תיאום עם "כוח ורדי".¹⁴⁷

לאחר מכן, בשעה 15:00 בערך, בהתאם להוראת מפקד הגיס לתא"ל ורדי (בשעה 14:18), עבר כוח סמג"ד 77 את הליטני מזרחה והסתפח לכוח מח"ט 623 ממזרח למאגר.¹⁴⁸

¹⁴⁷ על מועד התקרית – לאחר השעה 12:00 ראה: חטיבה 623-אג"ם, מבצע של"ג – תאור קרב משוחזר, אוקטובר 1982, עמ' 4; לפני השעה 12:25: רשתות קשר ותצלומי אוויר להלן. על אודות התקרית ראה תחקירי סמ"פ ז', גדוד 572, חטיבה 943, עמ' 4; מ"פ חה"ן, חטיבה 623, עמ' 5; קצין אג"ם חטיבה 623, עמ' 2–3; תא"ל יוסי פלד, עמ' 40; מבצע של"ג, עמ' 4–58; רשת "פנס", שעות 12:25–12:55 [ביוני] 12:36, 12:42–12:43, 13:55; רשת "איילה", שעה 12:42–10:10 [ביוני]; רשת "סופרמן", שעה [12:34–12:3110 ביוני]; מה"ד-היסטוריה, רישומי צוות היסטוריה במפקדת אוגדה 90 במבצע של"ג, 30.4.84 (להלן: רישומי צוות היסטוריה), עמ' 104; סיכום עבודת הוועדה בראשות האלוף אור שעסקה בירי כוחותינו על כוחותינו, כפי שהוצג לפני הרמטכ"ל ב-26 בינואר 8318, ראה: לשכת הרמטכ"ל – מזכירות הפיקוד העליון, היפגעות כוחותינו ע"י כוחותינו בשל"ג, סיכום שערך האלוף אור לפני הרמטכ"ל על עבודת הוועדה שעסקה בנושא, 26 בינואר 1983, עמ' 20–25, 54, 86, 59. ראה גם: פרקליטות צבאית ראשית, חוות דעת הפרקליט הצבאי הראשי על מסקנות שלוש ועדות חקירה לבדיקת נסיבות הפגיעה בכוחותינו בדהר אל-ביידר, 9.3.89; בתצלומי אוויר מן השעות 12:28, 12:45, 14:21 [ביוני] מאותרים על דהר אל-ביידר, נוסף על שני הטנקים הפגועים של צה"ל, שני טנקי טי-62 ונגמ"ש בן-אם-פי אחד. על הירי של החטיבה 460 מזרחה, בבוקר, ראה: רשת "שח", שעות 05:00–08:00 [ביוני]; רשת "איילה", שעות 07:18–07:20 [ביוני]; רשת "סופרמן", שעות 07:05–07:07 [ביוני]; רישומי צוות היסטוריה, עמ' 85. על תמונת המצב במזרח הנהר בהקשר הזה – של כוח מח"ט 623, של סמא"ג 90 ושל מפקדת הגיס – רשת "סופרמן", שעות 07:04–07:06, 12:12, 10:10 [ביוני], 07:26–07:28, 12:16, 12:21–13:00, 13:09.

¹⁴⁸ רשת "פנס", שעות 14:18–14:19, 14:27; תחקיר מג"ד 77, עמ' 24. בתצלום אוויר מן השעה 15:15

ניצול ההצלחה

ממשערא התקדם הכוח בפיקוד תא"ל פלד, ובראשו גדוד השריון 77, מופחת (מוגבר בפלוגת צנחנים שנעה במשולב בין הטנקים), במסע מהיר של ניצול הצלחה צפונה, ללא התנגדות האויב. במהלך התנועה נעו לפני הכוח מסוקי תקיפה, ואלה דיווחו לו על המצב לאורך הציר ובכפרים שעליו. לאורך הציר הופעלו מסוקים, ארטילריה ומטוסים במשימות תקיפה. בשעה 13:00 בערך עבר הכוח את עיתנית, בשעה 14:00 את בב מרע ובשעה 14:40 את אזור צעבין–עין זבדה.¹⁴⁹ בשעות אחר הצהריים הגיע הכוח, באזור ח'רבת קנפר–כפריא, לאגפו המערבי של הדרג השני הסורי. אז צירף אליו מפקד הגיס את חטיבת חיר"ם נ"ט 409 ואת חטיבת השריון 514 היורדות מגיבל ברוך, והפכו לכוח עצמאי תחת פיקוד ישיר של הגיס. לחימתו של "כוח יוסי" במבצע תידון בהמשך המחקר.¹⁵⁰

על פי הוראתו של מפקד הגיס, תא"ל ורדי, שנע אחרי הכוח עד ח'רבת קנפר, שב דרומה. האלוף בן-גל הורה לו לפקד ישירות על חטיבה 460 ולהתכונן להמשיך לנוע מדרום המאגר צפונה על הצירים שממזרח או שממערב למאגר. בשעות אחר הצהריים המאוחרות הוכפף לו גם כוח מח"ט 623, אשר כבש למחרת, תחת פיקודו, את ג'וב ג'נין.¹⁵¹

חטיבה 460 שהתארגנה בצומת מיידון, עברה בשעות הערב מדרום למאגר וחנתה עד למחרת בבוקר כקילומטר ממזרח לסכר. לחטיבה ניתנו משימות נוספות ביום שלמחרת, אולם בעין א-תינה הסתיים מסלול לחימתה.¹⁵²

[10 ביוני], מאותרים שבעה טנקים ושלושה נגמ"שים העוברים את הליטני מזרחה, באזור סכר קרעון וחוברים לכוח מח"ט 623 המתקדם מדרום לקרעון צפונה.
¹⁴⁹ בתצלום אוויר מן השעה 14:30 [10 ביוני] מאותר חוד הכוח, 10 טנקים ו-11 נגמ"שים, באזור אל-קתלה.

¹⁵⁰ רשת "פנס", שעות 16:00–12:25 [10 ביוני]; תחקיר תא"ל פלד, עמ' 2; תחקיר סגן מפקד "כוח יוסי", עמ' 40; תחקיר תא"ל ורדי, עמ' 6; מפקד הגיס אמר לתא"ל ורדי. ראה: רשת "פנס", שעה 17:24 [10 ביוני] כי עקרונית הוא מפקד גם על "כוח יוסי" וגם על חטיבה 460, אולם תא"ל ורדי כבר הבין כי למעשה "כוח יוסי" הופך לכוח עצמאי ממנו (רשת "פנס", שעה 16:54 [10 ביוני]; ראה גם רשת "סופרמן", שעה 16:24 [10 ביוני]).

¹⁵¹ תחקיר תא"ל ורדי, עמ' 6; רשת "סופרמן", שעות 14:37, 18:22, 18:37 [10 ביוני]; רשת "פנס", שעה 15:04 [10 ביוני]. על לחימת חטיבה 623 בציר שממזרח לליטני – בהמשך המחקר.

¹⁵² דו"ח מח"ט 460, עמ' 23; רשת "שח", 10–11 ביוני.

סיכום

ב-9 ביוני בבוקר נערך גדוד של חטיבה 76 הסורית, מתוגבר בפלוגת נגמ"שים, במתחם הגדודי בדרום-מערב קרעון, ובליל 9–10 ביוני תוגבר בפלוגת טנקים. בערבו של 9 ביוני בעין א-תינה השמיד גדוד 196 של חטיבה 460 פלוגה של הגדוד, ברובה. בבוקר 10 ביוני במשערא השמיד כוח משנה, דו-גדודי של "כוח ורדי", פלוגה אחרת. שרידי הגדוד הסורי נסוגו צפונה וצפון-מזרח בשעות הצהריים של 10 ביוני. ככלל הדיוויזיה, גם גדוד זה נערך במקומו בחופזה. תפיסת הקרקע של המג"ד או של המח"ט הייתה שונה מזו המשתקפת מן המתחם המבוצר למחצה. הגדוד נערך ברובו מחוץ למתחם, בהיערכות קדמית מזו שצה"ל ציפה לה.

שתי פלוגות הטנקים הסוריות הנזכרות לעיל הצליחו לעכב את התקדמות צה"ל צפונה על הציר שממערב לליטני ולמאגר קרעון מצהרי 9 ביוני עד צהרי 10 בו. כאן, כמו במקומות אחרים במלחמת שלום הגליל, הומחש כי בהר יכולים כוחות קטנים יחסית לעכב התקדמות כוחות גדולים מהם. חיסולן של שתי פלוגות הטנקים הייתה הסיבה הישירה לנסיגת שאר הגדוד. ברמה האופרטיבית נבעה הנסיגה מגורמים שהשפיעו על הלחימה ועל הפעילות של כלל הדרג הסורי הראשון: עצם ההפתעה שבתקיפת צה"ל בבקעת הלבנון. העליונות הישראלית באוויריה ובארטילריה (אי-הפעלה ניכרת של ארטילריה סורית וראיית יחסי הכוחות הכלליים, להבדיל, במקרה שלפנינו, מאלה שנראים בפועל) מוטה באופן מכריע לצד צה"ל, מתוך רצון לשמור על שלמות כוחותיו.

הפיקוד והשליטה של הדרג הגבוה והבינוני, ממפקד הדיוויזיה עד למג"ד, על הגדוד ותמרון הכוחות על ידם היו לקויים. עיבוי המערך הקדמי על ידי המח"ט שלל ממנו עתודות להתקפות-נגד. עיקר הלחימה נעשה ברמת הפלוגה, ואופייה היה סטטי. בקרב

האש עמדו הטנקים, בדרך כלל, על מקומם והשיבו אש. הנסיגה של הגדוד, כמו של החטיבה, הייתה מסודרת.

יחסי הכמויות בעיין היו סבירים מבחינת המגן, ואין בהם כדי להסביר את התמוטטותו: שלושה גדודים מופחתים של שריון, 65 טנקים לצה"ל מול גדוד שריון סורי מוגבר, כ-40 טנקים – 2:3.25; מחלקת "דרגון" של גדוד החיר"ם מול פלוגת נגמ"שי בן-אם-פי הנושאים תותחי נ"ט 76 מ"מ ומשגרי "סאגר" ומספר שריונות ברד"ם (חטיבת הנ"ט 409 של צה"ל סייעה את חלקה במערך לכיבוש מיידון ככוח יחסי הכוחות בחי"ר היו אפוא, בבירור, לטובת כוח צה"ל, אולם זה הפעיל את החי"ר רק בשלב מאוחר במשערא. להערכתנו, תמונת יחסי הכמויות מול חטיבה 76 כולה לא תשנה את התמונה באופן ניכר).

באשר לצה"ל, "כוח ורדי" בכלל וחטיבה 460 בפרט לא ביצעו את המשימה שהטיל עליהם הגיס בצהרי 9 ביוני – להגיע בציר שממערב לליטני אל צפון-מערב מאגר קרעון כדי להתחבר לפי פקודה לכוח היורד מג'בל ברוך. הגם שלא נקבע להם לוח זמנים לביצוע המשימה, ברורה הייתה להם החשיבות שבמהירות יישומה. במקרה הזה, לפחות, אי אפשר להצדיק את התמהמהותם, משום שלא ידעו כי רק אחר הצהריים קיבל הגיס מהפיקוד את ההוראה לתקוף את המערך הסורי העיקרי. את מאפייני הלחימה של "כוח ורדי" בדרום-מערב קרעון אפשר לסכם בשני הקרבות שהיו בו, בעין א-תינה ובמשערא. עיקרו של כישלון המעבר בעין א-תינה צפונה הוא בניסיון לפרוץ לכפר בגישה ישירה – כוח טנקים המבקש לפרוץ שלוש פעמים בשיירה לתוך יעד, באותו אופן פעמיים, לאחר שהתברר למפקדיו כי דרך הגישה הזו נתקלת בהתנגדות קשה. המח"ט הסביר בדיעבד את שורשה של הדרך הזו בהצלחתה בגיזין.¹⁵³ נוהל וניהול הקרב בכוח המח"ט היה לקוי. כאן בולטים בהיעדרם קריאת שטח נכונה; תחקיר שבויים; העלאת תצפיות, כולל אלה של מפקדים; קידום חיפוי לטווח יעיל; ריכוז הארטילריה על הטנקים ועל הנגמ"שים החבויים מעיין שבדרום הכפר; מיסוך עשן; הפעלת חי"ר, שהיה במקום, מן הרכס המערבי. כל זה, תוך תיאום ומעורבות ישירה של המח"ט, אילו הופעל, עשוי היה לשנות את פני הקרב, לטובת כוחותינו. נוסף על כך המודיעין שהיה לכוח, זה שהתקבל מהרמות הממונות וזה שהצליחה החטיבה להשיג בכוחות עצמה, לא היה מדויק.

¹⁵³ כנס לקחים של צה"ל, עמ' 108.

חטיבת חיר"ם נ"ט, אשר הועברה מן המקום דקות מספר לפני התקיפה בסיוע טנקים, התאימה יותר למשימה, לפחות מבחינת הכלים, "המנטליות החי"רמית" והרעננות.

הלחץ שהפעיל מפקד הגיס על תא"ל ורדי להשתלט על הכפר במהירות, עומד ביסוד הכנסתו וכניסתו החפוזה של גדוד 196 לעין א-תינה מצפון. הפעלתו על ידי תא"ל ורדי נעשתה בידיעת מפקדת חטיבה 460, אולם התיאום בין שני הכוחות ובין עצמם היה לקוי, אף שהיה ביניהם קשר בשלב הכניסה לכפר והלחימה בו.

ברמה האוגדתית והחטיבתית הייתה הכנסתו של הגדוד מצפון התקפה בגישה לא-ישירה, שהביאה להשמדת רוב הפלוגה הסורית. מבחינת גדוד 196 זו הייתה פריצה ישירה, ללא מידע מודיעיני משמעותי ובלי להפעיל את החי"ר שהיה בידו. לאלה יש להוסיף את היותו של המג"ד בטנק הסמג"ד – מיקום שפגם בשליטה על כוחותיו.

ברקע התקרית האומללה בדרום הכפר, שבה ירו כוחותינו בכוחותינו, עומדים החיפזון שבפריצה, המתח הנפשי ששרר בשני הכוחות, ליקויים בתפקוד המפקדים הבכירים, חוסר ההתמצאות זה לגבי מיקומו של זה ונוהל קשר לא תקין.

בשל אותו חיפזון וההלם שגרם ירי הקמ"ט (קצין מפקדי טנקים) בקמ"ש (קצין קציני שריון), כפי שנודע לימים, שרר בכוחותינו, עד לדרג הפיקוד העליון, חשש שמא חלק מהכוח נשאר בכפר. לולא חשש זה היה מתאפשר לחטיבה 460 להשתלט על הכפר באותו לילה. לעומת זאת הישגאות רוב הכוח מדרום לכפר מנעה, אולי, קרב בלתי מתוכנן בלילה בינו ובין פלוגות הערוכות והנערכות מצפון ומזרח לו.

ליקויים בפיקוד ובשליטה עומדים גם הם ביסוד התקלות בעין א-תינה. מפקדת האוגדה נדרשה לשלוט בשני מהלכים ניצבים זה לזה – לגיבל ברוך ולמאגר קָרְעוֹן וצפונה, בלי שהיו לה האמצעים המתאימים לכך. למעשה, לא שלטה האוגדה על המהלך הצפוני¹⁵⁴ ושלטה במקוטע על המהלך הדרומי. שליטה ישירה ומלאה הייתה למפקדה רק על גדוד 196 עד לקראת כניסתו לעין א-תינה. מפקד "כוח ורדי" לא עשה די לשיפור הקשר עם הכוחות, אם בהתקדמותו הוא מזרח, אם בהפעלת ממסר מאולתר או בפנייה לממסר קבוע ואם באמצעות המפקדות הממונות או השכנות. כמו להוסיף על המבוכה, התערבה מפקדת הגיס בניהול המהלכים וקיימה קשר אישי עם

¹⁵⁴ שם.

כוחות המשנה, מסרה להם הוראות והעמידה את מפקדת האוגדה בפני עובדות מוגמרות.

הפקודות שניתנו לכוח המח"ט לא היו חד-משמעיות. פרט להוראות של מפקד הגיס לכבוש את הכפר ב"חמש לשבע" (או ב-05:07, כפי שהעביר תא"ל ורדי למח"ט) לא נקבע לו לוח זמנים מחייב. חוסר יוזמה אפיין את רוב המפקדים בכוח המח"ט בכל הדרגות. בטענה כי הדבר נבע מעייפות לאחר יומיים של לחימה רצופה, אין די כדי להסבירו. הרי מפקדי גדוד 196, שבלילה הקודם התגונן בחניתו מפני התקפות קומנדו,¹⁵⁵ היו נמרצים מאוד בפריצתם לכפר. הטענה כי ללחץ שהפעיל מפקד הגיס הייתה השפעה משתקת על המפקדים, תופסת רק לגבי השלב האחרון של הלחימה. ברמה המערכתית, בשל כשלים בהבהרת מידע מודיעיני ובהעברתו לא הבחינו המפקדות, בכל הרמות, כי בעין א-תינה נתקל צה"ל בקו המוצבים הקדמי של המערך הסורי העיקרי בבקעת הלבנון. לגבי הגיס לא הייתה עין א-תינה יוצאת דופן. בליל 9 ביוני לא השתלטו יחידותיו על קו המוצבים הקדמי של הסורים – עין א-תינה-יוחמור אל-בקע-חוש א-דניבה-בית לחיא – בגלל התנגדות הסורים ובשל אי-נכונותם של מפקדים של יחידות משנה מסוימות להתקדם.¹⁵⁶

לעומת זאת הקרב במשערא נוהל "לפי הספר": מפקדת הגיס לא לחצה על האוגדה. מפקדת האוגדה פעלה כמפקדת-על של החטיבה המופחתת שבפיקוד תא"ל פלד. היא שלטה בראייה ובקשר על הכוחות הלוחמים, קיבלה סיוע אווירי וארטילרי מסיבי והפעילה אותם במרוכז בצמוד ללוחמים ומשני עברי הליטני ומאגר קרעון. הפקודות שניתנו ברמות השונות היו ברורות וכללו זמנים מחייבים. המודיעין ש"יצרה" האוגדה לעצמה היה מקיף, מפורט ובזמן אמת. הכוח התוקף, רען יחסית, התקיף את העיירה בשני מאמצים, לאחר סיוע מסיבי, תוך חיפוי של כוחותיו הוא והשמיד פלוגת טנקים סורית מתוגברת במחלקת נגמ"שים. כל אלה מאפיינים את התקדמות הכוח ממשערא צפונה, תוך שילוב של טנקים ונגמ"שים אלה באלה. חוסר התיאום בין כוח זה ובין "כוח ורדי" לכוח מח"ט 623 שממזרח לנהר היה בין הגורמים

¹⁵⁵ ראו הדיון אצל יקר, מערכה על מערך ג'זין, עמ' 50.

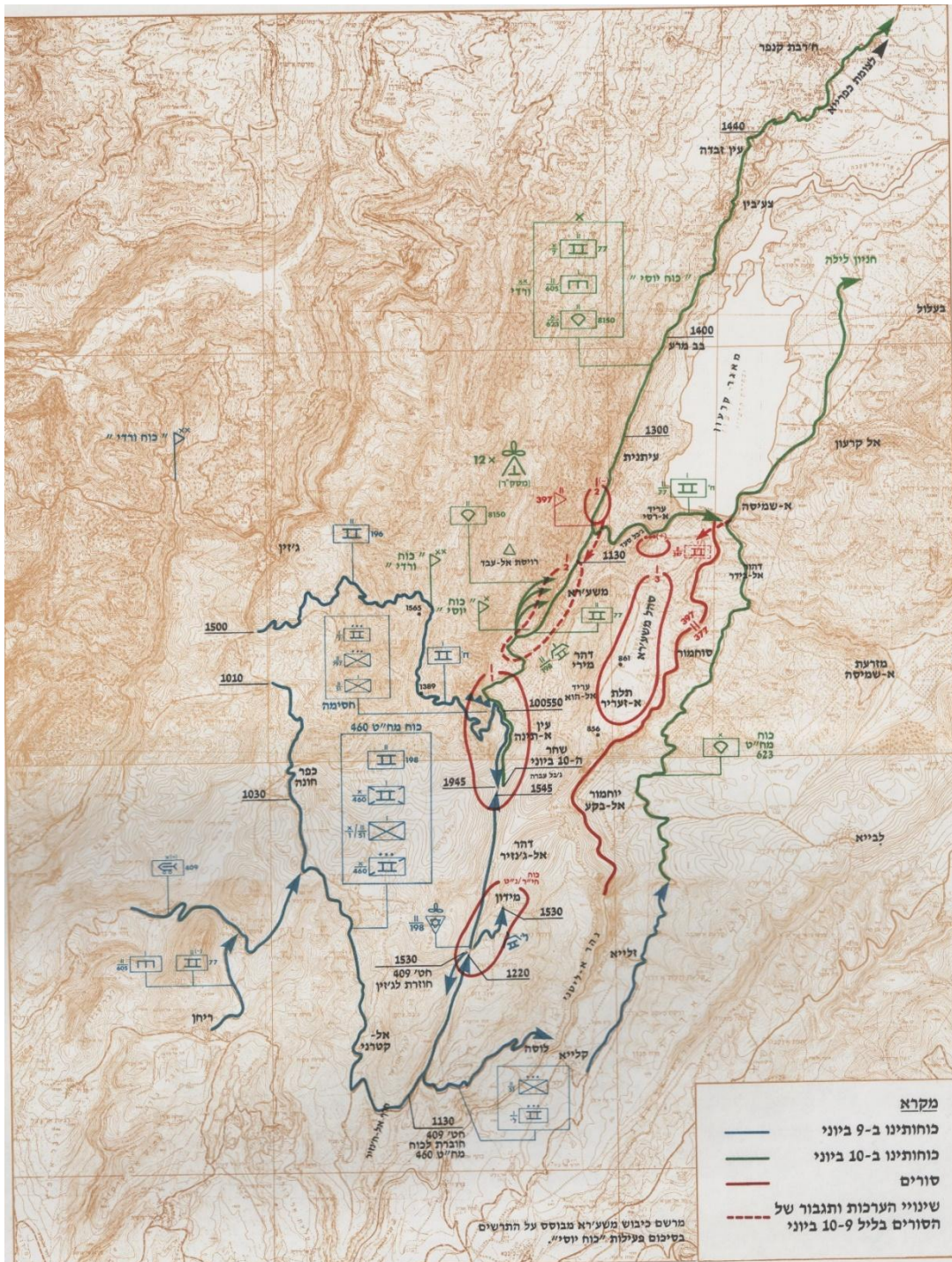
¹⁵⁶ הנושא יפותח בהמשך העבודה: ביוחמור אל-בקע דחה מח"ט 623 את ההתקפה הלילית בשל מחסור בסיוע ארטילרי. חטיבה 943 עברה בפאתי ליבאיה בערב, אולם בלילה לא היה מג"ד 572 מוכן להתקדם בפתחת "אמבטיית ביאנור" צפונה. כוח בה"ד 1 נתקל בהתנגדות אויב בחוש א-דניבה ונסוג לאחור. אוגדה 252 עדיין הייתה במערך האבטחה.

לירי הקטלני של כוח משנה שלו על כוח משנה שלה, מדרום למאגר. במשא תפקודן של מפקדות אוגדתיות מאולתרות נדון לאחר סיכום לחימת "כוח יוסי". הסיוע הארטילרי שניתן בעין א-תינה, כאמור, לא היה יעיל. בשאר המערך הגדודי הגביל הסיוע הארטילרי והאווירי – כולל זה של מסוקי התקיפה – את חופש הפעולה של הסורים וחיזק את ביטחונם של הכוחות המסתערים. מהירות התגובה של סוללות החת"ם לדרישות הדרג המסתער הייתה לשביעות רצונו. מסוקי התקיפה פגעו במספר כלי רכב משוריינים.

עם התקדמות המחקר על מלחמת שלום הגליל, דגם התנהגות של מפקדים בכירים הולך ומתגבש לעינינו, ותמציתו: העדפה של התקפה בתנאים אופטימליים – ניסיון לדחות את מועד ההתקפה לאור יום והימנעות מלחימה בלילה: התניית ההתקפה בסיוע ארטילרי ואווירי מסיבי, ובכך – מתן עדיפות לגורם האש על גורם התנועה והתמרון והפיכת הקרב לסטטי במידה רבה; מתן אפשרות לכוחות להתארגן לוגיסטית ולנוח; התעכבות בשל טיפול בנפגעים. כל זה, לעיתים, תוך התמקחות עם הדרגים הממונים. דוגמאות לכל אלה מצויות ברוב הקרבות שנדונו במחקר על אודות מלחמת שלום הגליל עד כאן: מח"ט 500 במארב בג'רג'יע, מח"ט 460 לפני ג'זין ואחריה ובעין א-תינה, מפקד צח"ם 769 לפני ריחן, סמח"ט 1 לפני ג'בל ברוך והוראות תא"ל ורדי לתא"ל פלד לפני משערא. "סוסים דוהרים" בולטים, לפי שעה, בהיעדרם. דגם התנהגות זה, אשר מדרום לעין א-תינה נשא אופי של אי-דבקות במשימה, פגם ברציפות הלחימה.

אבדות כוחותינו בדרום-מערב קרעון היו אלה של חטיבה 460 בעין א-תינה. בקרב זה נהרגו שבעה לוחמים, 15 נפצעו, וחמישה טנקים נפגעו, שלושה מהם הושמדו, שלושה נפגעו מידי כוחותינו. מאש "כוח ורדי" גם נפגעו שני טנקים, ונהרגו חמישה לוחמים מכוח מח"ט 623 במזרח הנהר. כעשרים טנקים ושישה נגמ"שי ג'י-אם-פי סוריים נפגעו במערך הזה. מתוכם שישה טנקים ושלושה נגמ"שים בעין א-תינה, ולפי דיווחי כוחותינו – 11 טנקים ושלושה נגמ"שים במשערא. שלושה כלי רכב נוספים, שנפגעו או ננטשו, אותרו במרחב שבין הציר הצמוד לליטני ממערב לסכר קרעון. להבנתנו, לגדוד סורי היו חמישים הרוגים ושמונה פצועים. מספר חיילים סורים נפלו בשבי במידון. חיילים וקצינים נוספים, שנמלטו מן המערכה, נשבו לאחר שבוע הלחימה הראשון, באזור אל-קרעון-גיב ג'נין.

איור 8 : הקרב על מתחם דרום-מערב קרעון – מרשם כללי, 9–10 ביוני 1982

איור 9 : מפת קוד של גזרת הפעולה (עדכנית לימי המלחמה)

נספח א' לוח אירועים

גדוד שריון 452, סורי, יוצא בבוקר מערבה לתגבר את מערך ג'זין, מושמד ונסוג בערב חזרה לאזור מאגר קרעון.

אחר הצהריים ובערב – חטיבה 76 מתחילה לנוע לתגבר את מערך קרעון.
ליל 8–9 ביוני – בהתאם להוראות פיקוד הצפון ומפקדת הגיס, "כוח ורדי" מתכנן להשתלט על הציר שממערב לליטני ולמאגר קרעון ועל ציר גב ההר. התנועה תיעשה בכמה צירים – מדרום (כוח מח"ט 460), ממערב (גדוד 196) ומצפון (כוח סמח"ט 1), וההתקדמות לאורכם תהיה ליעדי ביניים, לפי פקודות.

- בוקר – גדודי חטיבת השריון 76 הסורית ערוכים במערך קרעון, וגדוד 397 ערוך ממערב לליטני – הקו הקדמי עין א-תינה–תלת א-זעיר, עמדות חוץ במיידון.
- 10:10** – כוח מח"ט 460 יוצא מאזור ביר אל-חרב דרומה.
- 11:30** – חטיבה 409 חוברת לחטיבה 460.
- 12:20** – היתקלות חוד חטיבה 460 בצומת מיידון, תכנון לכבוש את מיידון ואת עין א-תינה.
- 14:00** – חיל האוויר מתחיל לתקוף טק"א סוריים.
- 14:36–14:47** – באישור מפקד הגיס, רמ"ט הגיס מורה לתא"ל ורדי להתקדם עד צעבין–עין זבדה. ההוראה מועברת למח"ט 460, למח"ט 409 ולמפקדי המשנה.
- 15:00** – גדוד 196 יוצא מאזור צומת ג'זין–עין א-תינה מזרחה.
- 15:30** – מיידון נכבשה; חטיבה 409 שבה לכיוון ג'זין והלאה, אל עבר ג'בל ברוך; מח"ט 460 מורה למג"ד 198 לפקד על כיבוש עין א-תינה.
- 15:45** – ניסיון ראשון של כוח המח"ט להיכנס לעין א-תינה מדרום.
- 16:35** – טנק מ"פ כ' שבגדוד 198 נפגע; ניסיון הכניסה נכשל.
- 16:45** – תא"ל ורדי מורה לגדוד 196 לנוע ולתפוס עמדות תצפית וחיפוי על הכפר.
- 17:05** – יציאה לניסיון כניסה שני, שנכשל.
- 17:28** – מפקד הגיס תובע בתוקף ממח"ט 460 לכבוש את הכפר.
- 18:00** – רמ"ט הגיס משגר את גדוד שריון 77 מריחן לעין א-תינה.
- 18:14** – רמ"ט הגיס מורה לתא"ל ורדי להכניס את גדוד 196 לכפר, מצפון.
- 18:33** – מפקד הגיס מורה לתא"ל ורדי להשתלט על הכפר תוך 25 דקות; שעת ה"ש" נקבעה לשעה 18:50.
- 18:37** – תא"ל ורדי מעביר למח"ט 460 את הוראת מפקד הגיס.
- 18:39** – המח"ט מורה למג"ד 198 ולמ"פ כ' להתכונן לפריצה; גדוד 196 נמצא במרחק של יותר מ-3 ק"מ מהכפר.
- 18:46** – כוח המח"ט יוצא להתקפה מדרום.
- 18:48** – טנק סמ"פ כ', המוביל, נפגע, והנהג נהרג; כוח המח"ט נעצר, בפעם השלישית; לראשונה, המח"ט יורד מהטנק ומחלץ נפגעים.
- 19:00** – תא"ל ורדי מורה למג"ד 196 להיכנס לכפר מצפון.

19:03 – קצין האג"ם של החטיבה, הנמצא מדרום לכפר, יוצר קשר עם מג"ד 196 ומעדכנו לגבי המצב בכפר.

19:13 – מג"ד 196 מודיע כי הוא בצומת שמצפון לכפר.

19:20 – כוח מגדוד 196 (תשעה טנקים) בפיקוד המג"ד נכנס לכפר, ותוך דקות מספר משמיד חמישה טנקי טי-62 ושלושה נגמ"שי בן-אם-פי. המ"פ הסורי ושרידי פלוגתו נסוגים צפונה.

19:35 – מג"ד 196 שבפאתי הכפר מדבר ברשת הקשר עם המח"ט. בעקבות פגיעה של בן-אם-פי ב"שוט" בגדוד נוצר הרושם כי נקלע למארב; המג"ד מפציר במח"ט לאפשר לו לצאת דרומה.

19:41 – המח"ט מאשר למג"ד לצאת.

19:42 – המח"ט מורה למג"ד להמתין, אולם ייתכן שאין הוא שומע אותו ופוקד על מ"פ ו' להוביל את יציאת הכוח דרומה.

519:4 – גדוד 198 פוגע בשלושה טנקים של גדוד 196, חמישה לוחמים, ובכללם מג"ד 196, נהרגו. הכוח יוצא דרומה, פרט לטנק אחד פגוע ובו לוחם הרוג, שנשארו בכפר. ליל 9–10 ביוני – חטיבה 460 מתארגנת מדרום לכפר, מטפלת בנפגעים ומתכוננת ליום המחרת; כוחותינו חשים אי-בהירות לגבי גודל הכוח שנשאר בכפר וחשש מפני פגיעה בחיילינו שנשארו בו, לכאורה; הסורים מתגברים את גדד 397 בפלוגת שריון של גדוד 387; משעה 20:00 כוחותינו שמצפון לכפר מאתרים תנועות של הכוח הסורי המתגבר ותנועות נוספות של הסורים מצפון, ומדי פעם יורה לכיוון צפון. כוחותינו חששו מתגבור הכפר; הגיס מפעיל ארטילריה על משערא; מפקדת גיס 446 מורה לכוחותיה להבקיע ביום המחרת את מערך דיוויזיה 1 עד קו עייתא אל-פוח'אר–גי'וב ג'נין. היא מטילה על "כוח ורדי" להשתלט על עין א-תינה ולהמשיך צפונה, בלי שהגדירה במפורש את המגמה לאחר משערא – צפונה או מזרחה; תא"ל פלד נשלח לעין א-תינה כדי להשתלט, בראש חלק מ"כוח ורדי", על הכפר ולהמשיך ממנו צפונה; במהלך הלילה כוחות רעננים חדשים מצטברים באזור; מפקדת "כוח ורדי" מתמקמת באזור נ"ג 1565.

21:15 – מג"ד 77 מגיע למח"ט 460 מדרום לכפר.

23:55 – רמ"ט הגיס מודיע לתא"ל ורדי על הגעתו הצפויה של תא"ל פלד ועל משימותיו.

10 ביוני

- 03:00** – תא"ל פלד מגיע במסוק, עם חלק ממפקדי גדוד 9618, לצומת מיידון.
- 05:00** – גדוד חיר"ם 8150 מגיע אל מצפון לצומת מיידון.
- 05:50** – גדוד 198 השתלט על עין א-תינה, ומתחיל במגע אש עם משערא.
- בבוקר – ארטילריה ומסוקי נ"ט מופעלים על משערא; 12 מסוקים כאלה הועמדו לרשות "כוח ורדי" במהלך היום; מפקדת הכוח בסיוע הכיתה מהתצפיות, צופה על מערב ועל מזרח הליטני וכן על מאגר קרעון ומפעילה את המסוקים בכל המרחב, בסיוע צמוד ורחוק; ההתקפה על משערא, שהייתה צריכה להיערך בשעה 07:00, מתעכבת עד הגעת הסיוע האווירי.
- 06:30** – חטיבה 623 כובשת את יוחמור אל-בקע, ממזרח לליטני.
- 07:1** – ניתן להשליך על מקורות אמ"ן.
- 08:00** – מפקדת חטיבה 76 מתחילה להעביר הוראות נסיגה לגדודים.
- 09:00** – הפלוגה הסורית שהייתה באזור תלת א-זעריר כבר נסוגה ממקומה.
- 10:00–10:30** – חיל האוויר תוקף במשערא. בסיוע אווירי וארטילרי פורץ הכוח שבפיקוד תא"ל פלד לכפר – גדוד החיר"ם 8150 באיגוף רגלי ממערב וגדוד השריון בדרך המזרחית של העיירה – צפונה; מג"ד 397, הסורי, מתחיל להעביר הוראות נסיגה לכוחותיו; הפלוגה במשערא נשארת במקומה.
- 11:01** – חוד הכוח הפורץ במרכז משערא.
- 11:30** – כוח תא"ל פלד השתלט על הכפר וממשיך, תחת פיקוד תא"ל ורדי, צפונה.
- 12:00** – דרום-מערב קרעון נקי מאויב; שרידי גדוד 397 נסוגים, עם שאר החטיבה, באופן מסודר, על הצירים שממערב וממזרח למאגר קרעון לכיוון ג'וב ג'נין.
- 12:00–12:25** – פלוגה ח' מגדוד 77, בפיקוד הסמג"ד בחסימה ממערב לליטני, פוגעת בשני טנקים של פלוגה ז' מגדוד 572 בדהר אל-בידר, ממזרח לליטני. חמישה מהחיילים שהיו בשני טנקים נהרגו.
- 13:00** – כוח תא"ל פלד עבר את עיתנית.
- 14:00** – הכוח עבר את בב מרע.

14:18 – מפקד הגיס מורה לתא"ל ורדי להעביר את פלוגה ח' מגדוד 77, בפקוד הסמג"ד, לחטיבת 623, ממזרח לליטני; הפלוגה עוברת מזרחה וממשיכה את לחימתה ממזרח למאגר ולליטני.

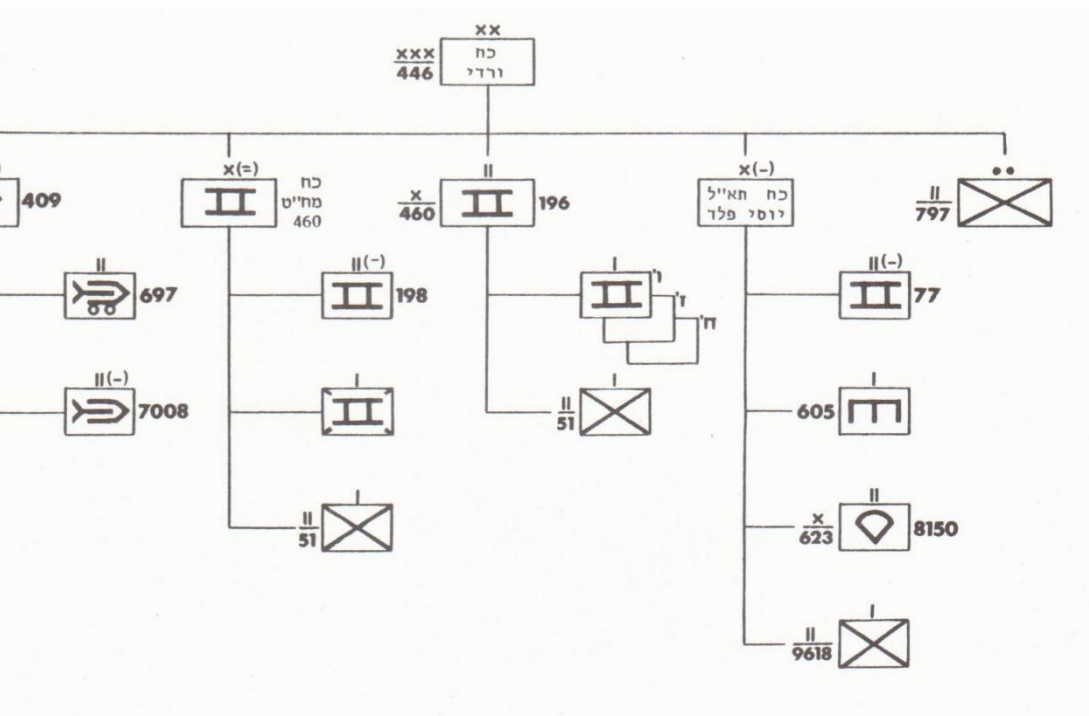
14:40 – כוח תא"ל פלד עובר את עין זבדה.

15:00 – כוח סמג"ד 77 חוצה את הליטני מזרחה ומסתפח לכוח מח"ט 623; אחר הצהריים – כוח תא"ל פלד הופך לכוח עצמאי; בערב – חטיבה 460 עוברת מצומת מיידון אל ממזרח לסכר קרעון וחונה שם, תחת פיקוד תא"ל ורדי.

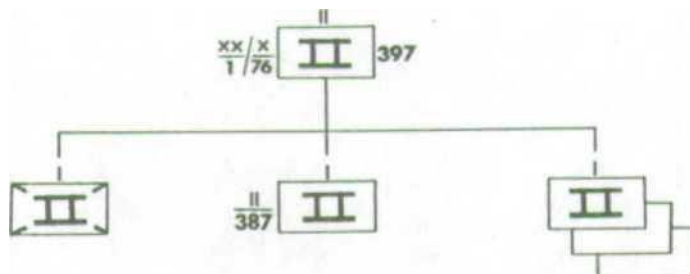
נספח ב'

הכוחות שפעלו מדרום-מערב למאגר קרעון

צה"ל

הסורים

נספח ג'

יחסי הכמויות

תמונת יחסי הכמויות תהיה שלמה עם הדיון בחטיבה 76 הסורית במלואה. מכל מקום, את הקרב בדרום-מערב קרעון ערכו "כוח ורדי" וגדוד 397, הסורי, עצמאית.

טבלה 1: סד"כ הטנקים

הסורים	צה"ל
גדוד 397 מוגבר – כ-40	כוח מח"ט 21 – 460
	גדוד 20 – 196
	גדוד 24 – 77
40	סה"כ – 65

טבלה 2: סד"כ החי"ר

הסורים	צה"ל ¹⁵⁷
--------	---------------------

¹⁵⁷ חטיבת החי"ר 409 סיימה את חלקה במערך זה בקרב מיידון.

1 פלוגת חרמ"ש על בן-אם-פי	כוח מח"ט 460 : 1 פלוגה מגדוד 51 1 פלוגת חרמ"ש מילואים 1 פלוגת סיור חטיבתית מופחתת 1 פלוגת הנדסה
	גדוד 196 – פלוגה מגדוד 51
	גדוד החיר"ם 8150
	פלוגה מגדוד 9618
1 פלוגה	סה"כ: יותר משני גדודים

טבלה 3 : סד"כ הנ"ט

הסורים	צה"ל ¹⁵⁸
פלוגת בן-אם-פי – כ-10 משגרי "סאנריי" וכ-10 תותחים 76 מ"מ	מחלקת "דרגון" של גדוד 8150 – 3 כלים
גדוד השריון 397 – מספר תול"רים	חטיבת חיר"ם נ"ט 409

טבלה 4 : סד"כ הארטילריה

הסורים	צה"ל
בסיוע ישיר – מספר ד"י 30-	בסיוע ישיר – לא היו מעל למרגמות 81 מ"מ
בסיוע עקיף (בגזרת החטיבה) – גדוד מופחת (10) ד"י 30- גדוד (17) 130 מ"מ	בסיוע עקיף – 4 גדודים 155 מ"מ ("ירוכב") סוללת (6) מרגמות 160 מ"מ

¹⁵⁸ לא הופעלה נגד כוחותינו באופן משמעותי.

רשימת המקורות

פרסומים גלויים

1. אבי-רן, ראובן, המעורבות הסורית בלבנון (1975–1985), מערכות, 1986.
2. _____, מלחמת לבנון, מסמכים ומקורות ערביים. כרך א' – הדרך ל"מלחמת שלום הגליל", מערכות, 1987. ■
3. אידל, יעקב, מלחמת שלום הגליל, 6–11 יוני 82, רקע – תוכנית ומהלכים, המכללה הבין זרועית לפיקוד ולמטה, יולי 86.
4. איתן, רפאל ודב גולדשטיין, רפול – סיפור של חייל, ת"א: ספרית מעריב, 1985.
5. אשר, דני, הפעלת כוח משוריין בהר – המעורבות הצבאית הסורית בלבנון (1975–1976), מערכות 1985. ■
6. בן-צדף, אביטר, "כוח שריון בשטח בנוי הררי – קרב ג'זין, 8.6.82", מערכות 296, דצמבר 1984.
7. טלאס, מצטפא (עורך), הפלישה הישראלית ללבנון, מערכות, 1988.
8. צקלון, חוברת מס' 8, מערכות, 1981. ■

סקירות וסיכומים מסווגים

1. אג"ם–מבצעים, סיכומי פעילות ודו"חות יומיים למרחב פיקוד צפון לתאריכים 6.10.82.
2. אג"ם מה"ד היסטוריה–ענף סיקור צה"ל, סיכום פעילות חטיבה 409, 28 בנוב' 1982.
3. אגף מודיעין/מחקר, מהלכי הצבא הסורי במלחמת "שלום הגליל" – טבלת אירועים עיקריים, מסמך מודיעין מיוחד, 651/0087, 29 ביולי 1982.
4. אשר, דני, תורת הלחימה של הצבא הסורי כפי שבאה לביטוי בהפעלת הכוחות במהלך מבצע של"ג, אגרת תו"ל אויב מס. 1/83, אגף מודיעין/מחקר, פברואר 1983.
5. בלאו, אריה, גייס 446 – המערכה נגד הצבא הסורי בבקעת הלבנון, 10–11 יוני 1982, השתלמות מפקדי אוגדות – מחזור א', המכללה הבין זרועית לפיקוד ולמטה, ינואר 1985.

6. בן-צדף, אביתר, עוצבת 'בני אור' במלחמת 'שלום הגליל', מפקדת קח"ר, תשמ"ג.
7. גולן, שמעון, התגבשות התכנית המבצעית של צה"ל לקראת מבצע "שלי" (טיוטה להערות), מה"ד היסטוריה-ענף חקר הרמה האסטרטגית, 31 באוקטובר 1988.
8. גייס 446, מבצע "שלום הגליל" – מהלכי הגייס, 1 אוקטובר 1982.
9. המכללה לבטחון לאומי-לשכת המפקד, סיכום מהלכי "כח יוסי", 13 אוק' 82.
10. חטיבה 460 / אג"ם, מלחמת 'שלום הגליל' – דו"ח מח"ט 460, אל"ם חגי כהן, אוגוסט 1982.
11. חטיבה 623-אג"ם, מבצע שלי"ג – תאור קרב משוחזר, אוקטובר 1982.
12. חיל האוויר-הענף לתולדות חיל האוויר, פעילות חיל האוויר במלחמת "שלום הגליל", 911.05.01.29 יוני 1984.
13. "כוח ורדי"-אג"ם, סיכום מהלכי "כוח ורדי" במבצע שלי"ג, 19 ביוני 1982.
14. לשכת הרמטכ"ל-מזכירות הפיקוד העליון, כנס לקחים של צה"ל בנושא הקרב על עין א-טינה, נערך ב-19 באוקטובר 1982 בבית הצנחן, 12.5.85.
15. _____, היפגעות כוחותינו ע"י כוחותינו בשלי"ג, סיכום שערך האלוף אור לפני הרמטכ"ל על עבודת הוועדה שעסקה בנושא, 26 בינואר 1983.
16. מנואלי, שמעון, חטיבה שבע במערכת "שלום הגליל", מקח"ר, ינואר 1985.
17. מפקדת חילות השדה-תו"פ לשכה, מבצע שלי"ג – תחקירי קרבות, דצמבר 1986.
18. פיקוד צפון-מודיעין, סיכומי מודיעין יומיים ודו"חות מצב עיתיים לתאריכים 6-10.6.82.
19. _____, סיכומי מודיעין למבצע שלי"ג, 5 ביוני 1982.
20. פרקליטות צבאית ראשית, חוות דעת הפרקליט הצבאי הראשי על מסקנות שלוש ועדות חקירה לבדיקת נסיבות הפגיעה בכוחותינו בדהור אל-ביידר, 9.3.89.

תחקירים שערכה המחלקה להיסטוריה

1. מפקדת "כוח ורדי": תא"ל דן ורדי
2. מפקדת "כוח יוסי": תא"ל יוסי פלד, סגן מפקד הכוח.
3. חטיבה 1: סמח"ט 1.
4. חטיבה 514: מח"ט.
5. חטיבה 409: מח"ט קצין אג"ם וקמ"ן חטיבתיים; מג"ד 7008; מג"ד 697.
6. חטיבה 460: מח"ט; סמח"ט; קציני אג"ם, קשר ומודיעין חטיבתיים; מג"ד וסמג"ד 198; סמג"ד 196; מ"פים כ', ל' ומ'; סמ"פ ו' וז' של גדוד 196 וקצין ההדרכה של הגדוד.
7. חטיבה 623: מג"ד 8150; קצין אג"ם חטיבתי; מ"פ חה"ן חטיבתי.
8. צח"ם 769: מח"ט.
9. גדוד 77/חטיבה 7: מג"ד; סמ"פ ז', גדוד 572, חטיבה 943.

חקירות שבויים שערך אמ"ן בזמן המבצע ולאחריו – דוחות החקירות מרוכזים בארכיון אמ"ן.

מקורות ראשוניים

פקודות, דו"חות, הקלטות ורישומים במפקדות

1. אג"ם-מבצעים, 'אורנים' – פקודת מבצע, ינואר 1982.
2. _____, פקודות והנחיות מבצעיות לימים 6-10.6.82.
3. אמ"ן מחקר, דו"חות מצב לבנון לתאריכים 6-10.6.82.
4. גייס 446-אג"ם, מבצע 'אורנים' – פקודת מבצע מס' 3, 26 באפריל 1982.
5. _____, מבצע "שלי"ג" – עיקרי פקודה, 40: 0722 ביוני 82.
6. _____, מבצע "שלי"ג לבן" – עיקרי פקודה ליום 10 ביוני 82.
7. חטיבה 409, יומן מבצעים.
8. מה"ד-היסטוריה, מחברות צוות היסטוריה במפקדת פיקוד צפון בתאריכים 6-10.6.82.

9. _____, רישומי צוות היסטוריה במפקדת אוגדה 90 במבצע של"ג, 30.4.84.

10. מפקדת פיקוד צפון-אג"ם, פקודת מבצע "אורנים" מס' – 2 עקרי הפקודה, 9 אפריל 1982.

11. פיקוד צפון-אג"ם, 'אורנים' – תוכנית אב ועיקרי פקודה, 24 בינואר 1982.

12. _____, 'אורנים קטן', 6 במאי 1982.

13. _____, פקודות והנחיות מבצעיות לימים 6-10.6.82.

14. _____, ריכוז הודעות שהגיעו מפיקוד צפון בין התאריכים 6.6 – 23.8.82.

רשתות קשר – מבצעים

1. פיקוד הצפון – "נסיד"

2. גיס 446 – "סופרמן"

3. אוגדה 90 – "איילה"

4. אוגדה 162 – "כתר"

5. "כוח ורדי" – "פנס"

6. חטיבה 409 – "אלונים"

7. חטיבה 460 – "שח"

8. חטיבה 500 – "ברד"

9. פיקוד הצפון – רשת מודיעין ג', "ננס"

תצלומי אוויר

אמ"ן-מרכז פיענוח זירת, כנף 1, דו"חות פיענוח מיידיים ויומיים לגיחות בימים

10.6.82-6. פיענוח חוזר של הגיחות הנ"ל, בין השאר על אודות מצב כוחותינו, נערך

ביחידת הפיענוח של אמ"ן.